

**ÇAĞDAŞ HEYKEL SANATINA
ANADOLU EFSANELERİNİN ETKİSİ**

Fuat KAPLAN

**Yüksek Lisans Tezi
Heykel Anasanat Dalı
Prof. Dr. Mustafa BULAT**

2016

Her Hakkı Saklıdır

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HEYKEL ANASANAT DALI

Fuat KAPLAN

ÇAĞDAŞ HEYKEL SANATINA ANADOLU EFSANELERİNİN
ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mustafa BULAT

ERZURUM-2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

18.07.2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “**ÇAĞDAŞ HEYKEL SANATINDA ANADOLU EFSANELERİ**” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Fuat KAPLAN

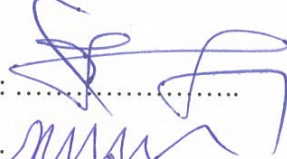
T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mustafa Bulut danışmanlığında, Fuat Kaplan tarafından hazırlanan
bu çalışma 18/07/2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Heykel
Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. İsmail Doğan İmza:
Jüri Üyesi Prof. Dr. Mustafa Bulut İmza:
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Bülent Taşkın İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

F-85/00/22.02.2012

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
RESİMLER DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EFANE KAVRAMI VE KONU EDİNDİĞİ BAŞLICA TÜRLER

1.1. EFSANE KAVRAMI	3
1.1.1. Yaratılış Efsaneleri	5
1.1.2. Tarihsel Efsaneler	6
1.1.3. Dinsel Efsaneler	6
1.1.4. Hayali ve Fantastik Efsaneler	7
1.2. MİT VE MİTOLOJİ.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN BUGÜNE CANLILIĞINI KORUYAN EFSANELER

2.1. YARATILIŞ EFSANELERİ	10
2.1.1. Evrenin Yaratılması.....	10
2.1.2. İnsanın Yaratılışı “Âdem ile Havva”	11
2.1.3. Tufan	13
2.2. TARİHSEL EFSANELER.....	16
2.2.1. Truva	17
2.3. DİNSEL EFSANELER.....	19
2.3.1. Pasif Bir Direniş “Yedi Uyurlar”	20
2.4. HAYALİ VE FANTASTİK EFSANELER.....	21
2.4.1. Şahmeran	22
2.4.2. Zümrüdü Anka	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EFSANELERİ ESERLERİNE KONU OLARAK ELE ALAN YABANCI VE YERLİ SANATÇILAR

3.1. EFSANE KONULARINI YAPITLARINDA ELE ALAN SANATÇILAR.....	25
3.1.1. Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni.....	25
3.1.2. Hans Baldung	32
3.1.3. Salvador Dali	35
3.2. EFSANELERİ YAPITLARINDA KONU OLARAK ELE ALAN ÇAĞDAŞ TÜRK HEYKEL SANATÇILARI	36
3.2.1. Ali Teoman Germener	36
3.2.2. Mehmet Aksoy	39
3.2.3. Bihrat Mavitan.....	46
3.4. ANADOLU EFSANELERİ KONUSUNU YAPITLARINDA ELE ALAN FARKLI DİSİPLİNLERDEKİ YERLİ SANATÇILAR.....	53
3.4.1. Ahmet Güneştekin.....	53
3.4.2. Can Göknil	58
3.4.3. A.Aysun Sandıklıgolu	63

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KİŞİSEL ÇALIŞMALAR

4.1. “TRUVA I-II-III”	66
4.2. “SULAR ÇEKİLİNCE”	70
4.3. “YEDİ UYURLAR”	72
4.4. “DERT MARAN”	74
4.5. “ANKA’NIN GÖZYAŞLARI”	75
4.6. “SON UMUT”	77
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	81
ÖZGEÇMİŞ.....	88

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞDAŞ HEYKEL SANATINDA ANADOLU EFSANELERİ

Fuat KAPLAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa BULAT

2016, 88 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Mustafa BULAT

Prof. Dr. İsmail DOĞAN

Yrd. Doç. Önder YAĞMUR

Bu tezi ortaya koymada amaç, insanlığın başlangıcından bu güne kadar, pek çok alanda karşılaşacağımız efsanelerin önemine dikkat çekmektir. İnsanlık tarihi için önemli değerler taşıyan bu efsanelerden; “Âdem ile Havva”, “Tufan”, “Yedi Uyurlar”, “Truva Savaşı”, “Şahmeran” ve “Zümrüdü-Anka” gibi insanlığı ilgilendiren, merak uyandıran ve hala zihinlerde güncelliğini koruyan yukarıda isimleri sıralanan konular ele alınmıştır. Farklı kaynaklarda geçen anlatımlara yer verilmiş ve efsaneleri konu edinen sanatçıların eserleri ele alınıp incelenmiştir. Sonuç bölümünden önce ele aldığım kendi çalışmalarım da konulara göndermelerde bulunduğum efsaneler ile bağlantı kurmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmada konunun çok geniş olmasından dolayı kısıtlamalar yapılmış ve halk arasında yaygın olarak halen yaşamakta olan efsaneler ele alınıp incelenmiştir. Geniş bir zaman, mekân düzlemine uzanan mitolojik ve kültürel yapıtları inceleyip heykel çalışmalarıyla ilişkilendirmek için zorunlu olarak bazı kısıtlamalara gidilmiştir. Bu kısıtlamaları yapmaya zorlayan nedenler ise; tez çalışmasının süresi ve tez çalışmasına paralel olarak tez konusunu destekleyecek olan heykel çalışmalarının yapım süreci olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Efsane, Anadolu, Heykel, Sanat, Karakter

ABSTRACT**MASTER’S THESIS****EFFECT OF CONTEMPORARY OF SCULPTURE ANATOLIA LEGEND****Fuat KAPLAN****Advisor: Prof. Dr. Mustafa BULAT****2016, Page: 88****Jury: Prof. Dr. Mustafa BULAT****Prof. Dr. İsmail DOĞAN****Yrd. Doç. Önder YAĞMUR**

The aim of this thesis put forward, the beginning of mankind to this day is to draw attention to the importance of the myths we encounter in many areas. these legends with significant value for the history of mankind; "Adam and Eve", "Flood," "Seven Sleepers", "Trojan War", "Sahmeran" and "Emerald-Anka" concern as humanity, intriguing and still preserves the freshness in mind is discussed topics listed above names. Different sources have been included in the narrative and myth examines the works of artists who learn the subject. I consider my own work before the conclusion section has also tried to establish a connection with the myth that I made reference to the subject.

Restrictions due to the subject of this research is very large and made widely among people who are already living legends have been investigated. Wide time, as necessary to relate the mythological and cultural works of sculptural works examine extending the space plane was to go to certain restrictions. The compelling reasons to do these restrictions; statue of studies in parallel to support the thesis topic of the thesis and dissertation period has been the construction process.

Keywords: Legend, Anatolia, Sculpture, Art, Character

KISALTMALAR DİZİNİ

İ.Ö.	: İsa'dan Önce
İ.S.	: İsa'dan Sonra
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra

RESİMLER DİZİNİ

- Resim 3.1.** Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Tanrı suları gök cennetten ayırmakta”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509 Web Gallery of Art /.26
- Resim 3.2.** Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Yaratılış Birinci Gün”*, *“Tanrı Karanlıktan, Işığı Ayırmakta”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509 Web Gallery of Art /. 26
- Resim 3.3.** Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Dünya’da suları ayrılması”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509 Web Gallery of Art /. 27
- Resim 3.4.** Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Âdem’in Yaratılışı, tanrının ilk erkeğe hayat vermesini göstermekte ve ilk kadın olan Havva ise tanrının pelerini altından bakmaktadır”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509 Web Gallery of Art /. 28
- Resim 3.5.** Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Âdem’e hayat veren Tanrı Eli”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509 Web Gallery of Art /. 29
- Resim 3.6.** Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Âdem’in Yaratılışı”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1508-1512 Web Gallery of Art /. 29
- Resim 3.7.** Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Tanrı’nın Havva’yı Âdem’in sol tarafından çıkartıp hayat vermesi”*,Fresko, Sistine Şapeli, 1509,Web Gallery of Art /. 30
- Resim 3.8.** Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Sol tarafta Âdem ile Havva’nın yılan gövedeli Şeytan tarafından bir "Memnu Meyva" ile kandırılmaları ve onların bir melek tarafından Cennet Bahçesi’nden kovulmaları”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509,Web Gallery of Art /. 30
- Resim 3.9.** Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Büyük Tufan’da Nuh’un Gemisi, arka planda yüzmekte ve insanlar yükselen sel sularından kaçmaya çalışmaktalar”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509,Web Gallery of Art /. 31
- Resim 3.10.** Hans Baldung, *“Âdem ve Havva”*,Yağlı Boya, Budapeşte, Milli Müze... 32
- Resim 3.11.** Hans Baldung, *“Kadının Üç Çağı ve Ölüm”*, Yağlı Boya, Budapeşte, Milli Müze 34
- Resim 3.12.** Salvador Dali, *“Âdem ve Havva”*, Bronz, 1984..... 35
- Resim 3.13.** Ali Teoman Germaner. *“Zümrüd-ü Anka Serisinden”*, Bronz, 2002 37

Resim 3.14. Ali Teoman Germener, “Zümrüd-ü Anka Serisinden”, Bronz, 2007	38
Resim 3.15. Mehmet AKSOY, “Yaratılış Efsanesi”, 2010, Oniks.....	40
Resim 3.16. Mehmet AKSOY, “Âdem”, 2010, Mermer.....	41
Resim 3.17. Mehmet AKSOY, “Havva”, 2010, Mermer.	42
Resim 3.18. Mehmet AKSOY “Gılgamış Gençlik Otu ve Yılan”, 2009, Volkanik Tüf.....	43
Resim 3.19. Mehmet AKSOY, “Şahmeranın Gözyaşı”, 2010, Mermer.	44
Resim 3.20. Mehmet AKSOY, “Şahmeran”, 1998, Çeşitli Taşlar.	45
Resim 3.21. Mehmet AKSOY, “Şahmeran”, 1989, Mermer ve Metal.	45
Resim 3.22. Mehmet AKSOY, “Şahmeranın Katli”, 1989, Mermer ve Kalker.....	46
Resim 3.23. Bihrat MAVİTAN, “Haçlı Nuh”, Kösele k:1369	47
Resim 3.24. Bihrat MAVİTAN, “Katı Maran”, Bronz k:1198	47
Resim 3.25. Bihrat MAVİTAN, “Truvalı At”, Ahşap ve kösele	48
Resim 3.26. Bihrat MAVİTAN, “Truvalı Atlar”, Ahşap ve kösele.....	49
Resim 3.27. Bihrat MAVİTAN, “Yedi Uyanmışlara Destan”, Maun-Ramin-Bronz	50
Resim 3.28. Bihrat MAVİTAN, “M Dağında Nuh Teknesi”, Maun-Ramin-Bronz	51
Resim 3.29. Bihrat MAVİTAN, “Nuh Teknesi”, Maun-Ramin-Bronz	52
Resim 3.30. Ahmet Güneştekin, “Âdem ile Havva”, Yağlı Boya, 2010.....	53
Resim 3.31. Ahmet Güneştekin, “Güneşe varan Anka”, Yağlı Boya, 2010.....	54
Resim 3.32. Ahmet Güneştekin, “Troya’nın Son Günü”, Yağlı Boya, 2010	54
Resim 3.33. Ahmet Güneştekin, “Şahmeran’ın Son Günü”, Yağlı Boya, 2010.....	55
Resim 3.34. Ahmet Güneştekin, “Âdem’in Kaburgaları”, Yağlı Boya, 2010.....	55
Resim 3.35. Ahmet Güneştekin, “Âdem’in Kaburgaları”, Yağlı Boya, 2010.....	56
Resim 3.36. Ahmet Güneştekin, “Çağ Tufanı”, Yağlı Boya, 2010	56
Resim 3.37. Ahmet Güneştekin, “Şahmaran”, Yağlı Boya, 2010.....	57
Resim 3.38. Ahmet Güneştekin, “Zümrüd-ü Anka”, Yağlı Boya, 2010	57
Resim 3.39. Ahmet Güneştekin, “Şahmaran’a Veda”, Yağlı Boya, 2010	58
Resim 3.40. Can Göknıl, “Hayat Ağacı ve Şahmeran”	59
Resim 3.41. Can Göknıl, “Nehirlerin sık taşıdığı bölgelerde Tufan söylenceleri gelişmiş”	60
Resim 3.42. Can Göknıl, “Camasbname Sahmaran1”, 2002.....	61
Resim 3.43. Can Göknıl, “Gelin Mar”, 2004	62

Resim 3.44. A.Aysun Sandıkçioğlu, “ <i>Düş ve gerçek Truva</i> ” Troia 4, Seramik.....	63
Resim 3.45. A.Aysun Sandıkçioğlu, “ <i>Düş ve gerçek Truva</i> ” , Troia 8, Seramik.....	64
Resim 3.46. Fuat Kaplan, “ <i>Truva I</i> ”, Aliminyum, 2016.....	66
Resim 3.47. Fuat Kaplan, “ <i>Truva II</i> ”, Aliminyum, 2016	67
Resim 3.48. Fuat Kaplan, “ <i>Truva III</i> ”, Aliminyum, 2016.....	69
Resim 3.49. Fuat Kaplan, “ <i>Sular Çekilince</i> ”, Pomza Taşı-Aliminyum, 2016.....	70
Resim 3.50. Fuat Kaplan, “ <i>Tufan</i> ”, Traverten-Aliminyum, 2007	71
Resim 3.51. Fuat Kaplan, “ <i>Yedi Uyurlar</i> ”, Bazalt-Aliminyum-Bronz, 2016.....	72
Resim 3.52. Fuat Kaplan, “ <i>Yedi Uyurlar II</i> ”, Bazalt-Aliminyum-Bronz, 2007	73
Resim 3.53. Fuat Kaplan, “ <i>Dert Maran</i> ”, Bazalt-Aliminyum-Bronz, 2016.....	74
Resim 3.54. Fuat Kaplan, “ <i>Anka’nın Göz Yaşları</i> ”, Bazalt-Akik, 2016.....	75
Resim 3.55. Fuat Kaplan, “ <i>Anka Yeniden Doğuyor</i> ”, Aliminyum-Demir Tel- Sac- Alçı, 2016.....	76
Resim 3.56. Fuat Kaplan, “ <i>Son Umut</i> ”, Bazalt-Bronz, 2016.....	77

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, “Çağdaş Heykel Sanatında Anadolu Efsaneleri” başlığı altında ki Anadolu’da ortaya çıkmış ve hala güncelliğini koruyan efsaneler ve bu efsanelerin sanatçıların yarattıklarında yorumlama biçimleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Anadolu geçmişten günümüze birçok medeniyetin beşiği olduğundan dolayı sayısız efsanelere ev sahipliği yapmıştır. Bu geniş yelpazedeki kültürel çeşitlilik ve zenginlik kuşkusuz sanatçıların peç çok yapıtına esin kaynağı olmuştur. Bu araştırmada, efsanelerin en popüler olanları ve halkın en çok kullandığı konu olarak ele alınması zorunlu hale gelmiştir. Yabancı ve yerli sanatçıların bir bölümünü ve konu ile ilgili görülen eserleri ele alınarak efsanelere bakış açıları, malzeme seçimi ve teknikleri karşılaştırmalı olarak ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır.

Anadolu efsaneleri ve heykel ilişkisinin irdelendiği bu araştırmada, heykel sanatı ve diğer sanat türlerinde konu edinilen efsaneler araştırılmış, çağdaş sanatçıların eserlerine yer verilmiş ve kendi çalışmalarımıyla ele alınan efsaneler arasında bağlantı kurulmaya çalışılarak konu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada geniş bir zaman ve mekân düzlemine dayanan, bu kültürel ürünleri incelemek ve heykel çalışmalarıyla ilişkilendirmek için zorunlu olarak bazı elemeler yapılmıştır. Özellikle Anadolu’da yaygın olarak karşılaşılan efsaneler incelenmeye çalışılmıştır. Ancak, konunun ve efsanelerin çeşitliliğinin fazla oluşu sebebiyle kısıtlamaya gidilmiştir. Bu anlamda “Tufan”, “Truva”, “Ashabı Kehf”, “Şahmeran” ve “Zümrüdü Anka” efsaneleri içerikleri araştırılarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Uzun araştırmalar sırasında, özellikle sabrını ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Mustafa BULAT’a ve desteklerini esirgemeyen diğer bölüm hocalarıma, manevi yardımlarından dolayı sevgili eşime, moral kaynağım oğlum Abdullah’a teşekkürlerimi arz ederim.

Erzurum-2016

Fuat KAPLAN

GİRİŞ

Efsane önemli bir kültür tarihidir ve ilk çağlardan bu güne kadar gelmiş olayları anlatmaktadır. Ancak kültürel değeri olan geçmiş ve zaman olarak çokta bilinmeyen olayları bulguları anlatmak oldukça zordur. İnsanoğlu varlığıyla başlayıp çevresinde gelişen dünyadaki olaylarla ister istemez bir mücadele içerisinde kendini bulmuştur. Fakat aciz kaldığı konularda dış dünyanın olaylarını kendince değerlendirmiş bazı varsayımlar ve hayal gücünü kullanarak bir yere varma, bir sonuç edinme çabasına girişmiştir. Zaman içerisinde gelişerek değişik anlatım türleri oluşturmuş ve bunlarda efsaneleri oluşturulmuştur.

Eski Yunan dilinde mitos kelimesinden gelen mit, masal, efsane, öykü gibi anlamlarda da kullanılan. Efsane sözcüğü çok sonraki tarihlerde ortaya çıkmış, Farsçada anlamsal karşılığı masal ve söylence olan sözcüğün, Türkçe karşılığı doğaüstü olaylarla alakalı söylencelerin anlamsal karşılığı olarak kullanılmıştır (Temel Britanica,1992: 52-53). Tarihsel olayların, halkın hayal gücüyle ya da buluşlarla biçim değiştirdiği olağanüstü öğelere dayanan anlatı... Bir kimsenin üstün başarılarını konu alan ve güzelleştirilmiş olarak sunan, toplum belleğine yer etmiş betimleme (Büyük Laorusse,1986: 3536).

Efsane ve sanat ilişkisi insanoğlunun var oluşuyla başlayıp, tarihi süreç içerisinde kuşaktan kuşağa aktararak bu güne kadar ulaşmıştır. İnsani duygulardan olan, korku, sevgi, ümit ve merak gibi olguları anlama ve kafasında oluşan soru işaretlerine yanıt arama mücadeleleri halen sürmektedir. İnsanın doğasında, anlama çabası, inanma ihtiyacı, sığınma duygusu; yani korkuları, umutları, beklentileri, inançları ve hayalleri vardır. İşte bu duygu ve düşüncelerle şekillenen efsaneler, günümüzde sanatçılar tarafından bir bakmışsınız bir film, bir roman, bir resim veya bir heykel olarak ortaya koymaktadırlar.

Efsanelerin genellikle ortaya çıkış yeri Anadolu topraklarıdır. Binlerce yıldır değişik toplumları sayısız uygarlıkları bağrında toparlayan ve kültürlerle yurt olan yine bu toprak parçası bu Anadolu'dur. Kültür zenginliğinin bolluğu, üzerinde onbinlerce yıl çok çeşitli medeniyetlerin var olmasından kaynaklanır. Dünyanın neresine giderseniz gidin bu efsaneler değişmez değişen sadece kişi mekânlar ve isimlerdir. Kısacası

efsaneler, dünyayı, insanı ve hayatı ele alarak, bize onların tabiatüstü kökenini ve tarihini öğretir.

Efsaneler, içinden çıktıkları toplumun çeşitli konuları hakkında neler düşündüklerini belirtir ve meydana geldikleri dönemlerde yazının kullanılmamasından dolayı sözlü olarak nesilden nesillere aktarılmıştır. Ancak yazı bulunduktan sonra, efsaneler bir belge gibi kalıcı hale gelmişler, doğal olarak yazıya geçirilme esnasında onu kaleme alan kişinin edebi yönü metin üzerinde büyük rol oynamıştır. Bunun sonucu olarak yazar kendinden yeni ilavelerde bulunabilir veya çevresindekilerin farklı konulardaki fikirlerini yansıtabilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EFANE KAVRAMI VE KONU EDİNDİĞİ BAŞLICA TÜRLER

1.1. EFANE KAVRAMI

Sözlü kültür ortamında yaratılan ve sözlü edebiyat geleneğinin bir türü olan efsanenin en yaygın olarak kabul gören tanımında Sakaoğlu (1980: 4) “gerçek geya gerçeküstü kişi, olay ve herhangi bir yer ile ilişkili olduğu düşünülen, böyle olduğuna inanılan halk arasında anlatıla gelen hikâye” ifadeleriyle konuyu açıklar.

Olağanüstü konu ve olayları anlatan efsaneler, Batı uygarlıklarında mit, Yunanlılar da mitos, Doğu uygarlıklarındaysa efsane destan gibi sözcüklerle adlandırılmışlardır. Olağanüstü olaylarla beraber, doğa olayları ve fantastik hayal ürünü olan olayların anlatıldığı görülür. Doğu kökenli efsanelerde kahramanlar olağanüstü güçlere sahip olmalarına rağmen tanrı veya yarı tanrı değildir. Efsanelerin temelinde yer alan inanç unsuru ön plandadır.

Efsaneler, bir yaratılış anlatısıdır ve bir şeyin nasıl icra edildiği nasıl var olmaya başladığı anlatılmaktadır. Eliade (1991/2001: 78) efsanelerle ilgili olarak, “ yalnızca gerçekten olan hakikatlerden, tam olarak tezahür edenden söz etmektedir” ifadesi ile açıklamıştır. Yazarın tanımına göre; konu edinilen efsanelerde kişilerin yaşamlarını, doğada meydana gelen olayları ve tabiatıta var olan veya değişiklik gösteren bir varlığın halk arasında ve zihinlerinde yaygın olarak anlatıla gelen kişi, olay ve herhangi bir yer ile ilişkilendirilen tabiatüstü olaylarla bezenen, aktarılan anlatıları efsane olarak tanımlamaktadır (Eliade, 1980: 15).

Meydan Lorousse “Efsane” başlığını, “az çok gerçek olan bir olayın her türden olağanüstü anlatılışı için kullanmakta... Efsaneler genellikle içinde bulundukları uygarlıkların halklarını veya o uygarlığa ait kültürel konuları ve hikâyeleri ele almıştır. Bununla birlikte hikâyeyi aktaran veya şairin bulunduğu zamanı ve kendi hayal dünyasında oluşturduğu bir metin olarak açıklanabilmektedir (1992, VI: 102-103).

Yazar; “insanoğlunun tarih sahnesinde yer aldığı ilk dönemlerden beri, aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında gelişim gösteren zaman içerisinde de inanç, adet, gelenek, görenek ve törenlerin oluşumunda, az çok rolü olan çeşitli efsaneler

bulunmaktadır” sözleriyle konuya yaklaşmaktadır (Elçin, 1995: 314). Efsaneler ulusların hafızasında yüzyıllarca yaşayarak ağızdan ağıza anlatılarak günümüze değin oluşan inanç ve kültür hazinelerinin temellerini oluşturmuştur. Efsanelerde gerçekte yaşamış olağanüstü özelliklere sahip kişileri anlattığı gibi herhangi bir yer veya akıllara kazınmış bir olayla ilgili de anlatılan efsanelerle de karşılaşabilmekteyiz.

Büyük Laorusse; efsanelerin halkın özlemlerini, dünya görüşünü ortaya koyduğunu, halkın ve şairlerin düş gücünün tarihle başladığını ve efsanelerin, kuşaktan kuşağa geçen halk öykülerini işleyebilen ya da bir masalcının, çağının özlemini dile getiren özgün bir yapıt olduğunu söylemektedir (1986,VII: 3536)

Efsanelerin kökenleri hakkındaki görüşler yeni araştırmalar yapıldıkça ortaya daha yeni olgular konuldukça konuşulmaya ve daha uzun yılar tartışılmaya devam edecektir. Ancak efsaneler ile ilgili kaynaklara ulaştıkça, esasen farklı uygarlıkların ve farklı kültürlerin birbirleriyle etkileşim içerisinde olduğu gerçeği de açıkça görülmektedir. Anadolu insanının kendi kültürel değerlerine sorumsuzca yaklaşımı ve bize ait olduğunu unuttuğumuz, sahip çıkamadığımız değerlerimize farklı uygarlıkların pek çok sebepler öne sürerek, bu değerlerin sadece kendilerine ait olduğu fikrini yaygınlaştırmışlardır. Fakat teknolojinin, bilimin ve sanatın hızlı bir şekilde geliştiği dünyamızda, buna benzer fikirlerin gerçeği yansıtmadığı kısa sürede ve objektif bir biçimde açığa çıkmaktadır. Bu konu ile ilgili en büyük yanılgı, batılı uygarlıkların kökenlerini Yunan uygarlığı ile temellendirmelerinden kaynaklanmıştır. Oysa Yunan uygarlığı kendisinden daha önce var olan Sümer, Hitit, Fenike, Girit, Lydia, Mısır ve hatta Babil gibi uygarlıkların kültürlerinden etkilenecek şekilde gelişim sağlamışlardır. Bu konu ile ilgili olarak Wooley “The Sumerlans” adlı kitabında; Sümerle ilgili olarak ilkel ve barbar bir medeniyet değil bilinenin aksine, dünya medeniyetlerine örnek teşkil eden bütün sanat ve bilimlerin Yunan’a ait olduğu düşüncesini ortadan kaldıran bir ilk sebep medeniyeti olarak karşımıza çıkıyor. Öyleki Lidyalılardan, Hititlilerden, Fenike ve Girit, Babil ve Mısır medeniyetlerinden beslenen bir Yunan medeniyetini karşımızda buluyoruz. Bunlar bize gösteriyorki tüm bu medeniyetlerin arkasında Sümer medeniyetinin yatıyor olduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Fakat kökler daha gerilere dayanıyor: Bütün bunların arkasında Sümer yatıyor” görüşleriyle konuya açıklık getirmektedir (2000: 226).

Kılıç bir makalesinde; Yunan uygarlığının kökeninde Sümer, Hitit, Luvi kültürleri yatmaktadır. Etik değerlere bağlı bilim adamları, adı geçen uygarlıkların hepsinin de Orta Asya kökenli olduğunu, Hint-Avrupa dil ailesiyle ilgilerinin bulunmadığını belirtmektedirler. Anadolu’lu büyük ozan Homeros, İlyada ve Odesa destanlarında, doğrudan doğruya Sümer destanlarını ve Dede Korkut masallarını Yunancaya aktarmıştır. Destan kahramanları karakter olarak birbirlerine çok benzerler. Homeros’un İlyada ve Odesa destanlarını yazarken Sümer destanlarından yararlanmıştır. Destanların bazı bölümlerinde birebir benzerlikler gözlenmektedir. Sümer destan kahramanı Gılgamış, isim değiştirmiş olarak İlyada destanında karşımıza çıkmaktadır. Bu konuyla paralel olarak Yunan uygarlığı tanrı adlarını da doğulu kültürlerden alınmış olduğu düşünülmektedir (2009,sayı:14: 38). Bu konu hakkındaki bir başka tespitte, kendisi de bir Yunanlı olan ve tarihin babası olarak kabul edilen Herodot tarafından yapılmıştır. Tanrı adlarının Yunanistan’a nereden geldiğini anlatırken tarihçi Herodot; detaylı bir araştırma yapıldığında Tanrı adlarının Yunanistan’a Mezopotamya üzerinden yani Mısır’dan geldiğini ve araştırmalar sonucunda bu tanrıların adlarını Barbarlardan ve sanırım özellikle Mısır’dan alındığı görülmektedir” (1973: 122).

1.1.1. Yaratılış Efsaneleri

Çıblak’ göre mitoslar, ilkel devirlerde yaşayan insanların dünyayı ve doğa olaylarını kişileştirerek yorumladığı, hayatın ve evrenin sırrını çözemedikleri çeşitli görüntülerini kendilerine göre açıklayabilme ihtiyacından doğmuş öyküler olarak açıklamıştır (1996: 56) Bu anlamda dünyanın neresine giderse gidilsin dünyanın yaratılış efsanesi ile karşılaşmak mümkündür. Fakat bu efsaneler içerisinde konu edilen pek çok tanrının veya tanrıların adlarının birbirlerinden farklı olduğu görülür. Biraz daha ince elemeye kalkarsanız, olayların oluş sırası belki bir önce, belki de bir sonra ancak genel olarak olayın ana oluşum temaları neredeyse tüm efsanelerde aynı olduğu ileri sürülebilir. Bunun sebebinde, efsaneyi aktaran kişinin, kendi hayal dünyasından da eklemeler yapmış olma ihtimalini aklımıza getirmektedir.

1.1.2. Tarihsel Efsaneler

Büyük Laorusse; tarihsel olayların, halkın hayal gücüyle ya da buluşlarla biçim değiştirdiği olağanüstü ögelere dayanan anlatılar olduğunu... Bir kimsenin üstün başarılarını konu alan ve güzelleştirilmiş olarak sunan, toplum belleğine yer etmiş betimleme olarak efsaneyi tanımlandırmıştır (1986,VII: 3536)

Efsaneler öncelikle, uygarlıkların kültürlerinin ürünüdür ve efsanelerin oluşmasında her uygarlığın kendine ait değerlerini içerisinde bulundurması zorunludur. Ancak, farklı uygarlıklar pek çok sebepten dolayı birbirleriyle etkileşimler yaşayıp kültürlerinde ortak efsaneler de barındırabileceği gerçeği unutulmamalıdır. Halkın sözlü kültür ürünleri arasında yer alan efsaneler, içerik bakımından diğer türlere göre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda efsanenin dikkat çeken en belirgin özelliği olan “inandırıcılık vasfı”, onu diğer türlerden farklı bir şekilde değerlendirmemize neden olmaktadır (Ergun, 1997: 41).

Efsanelerin birçoğu tarihi köklere dayanmakta ve bu efsaneler için belli bir tarih yokken; bu tarihlerde ortaya çıkan birçok olayı açıklamaya çalışmıştır. Tarihi bir olay halkın üzerinde bir iz bırakmışsa bir müddet sonra bu olay efsaneye dönüşebilmektedir. Efsane içindeki ana karakter asıl anlatılmak istenileni dile getirmek için kullanılmıştır. Bu sebeple olaylara halk, kendi yaşanmışlıklarından pek çok ilaveler yaptığı söylenebilir. Tarihi bir olay yaşanıldığı gibi aktarılmamışsa, gerçekten uzaklaşan bir biçim almışsa efsane halini almıştır.

1.1.3. Dinsel Efsaneler

Efsane önemli bir kültür tarihidir ve ilk çağlardan günümüze değin gelmiş olayları anlatmaktadır. Ancak kültürel değeri olan bir tarihi anlatmak hele hele zaman olarak çokta bilinmeyen olayları anlatmak oldukça zordur. Ancak bazı arayışlar içerisinde olan insanoğlunu daima koruyup gözetken, onun her eyleminden haberdar olan ve yaşaması için kendisine belli bir ömür tayin eden yüce yaratıcı insanoğlunu yalnız bırakmamıştır. İnsanlığın ilk başlangıcından itibaren onlara rehber olacak kullarını vesile kılmıştır. Fakat insanlar aciz kaldığı durumlarda ise dış dünyadaki olayları inceleyerek kendince değerlendirmeler yapmış bazı varsayımlar ve hayal gücünde kullanarak bir yere varma ve bir sonuç edinme çabası içerisine girmiştir.

Büyük Lorraine, dini kahramanların yaşadıkları olaylar zaman içerisinde halk tarafından hayali eklemelerle efsane haline gelmekte, dinsel inanış ve sorunlar işlenmektedir. Tanrı insan ilişkileri yansıtılmakta ve tanrının gücüne duyulan inanç dile getirilmektedir (1986,VII: 3536).

1.1.4. Hayali ve Fantastik Efsaneler

Hayali ve fantastik köklerle ilgili olarak Ergun; zaman içerisinde halk olmuş bir olayı veya o dönemde yaşamış bir kahramanı olduğunun ötesinde görmüş ve anlatmıştır. Bunu gerçekleştiren bazı hayali öğeler ekleyerek yapmıştır. Pek çok edebi türde olduğu gibi efsanelerde de halk tarihin belirli bir döneminde yaşanmış bir olayı anlatırken ve aktarma yaparken konu içersine ilaveler yapmıştır. Bu ilave edilen unsurların efsaneyi hayali ve fantastik olgular içerisinde oluştuğunu düşünmektedir (1997: 40-46).

Yılmaz; hayâl gücüyle oluşan pek çok öğeyle donatılmış olan fantastik edebiyatın köklerinin ta insanlığın ilk zamanlarına kadar uzandığı görülmektedir. Antik çağ insanları, tanrılardan merhamet dilemek ya da savaşçıların kahramanlıklarını övmek için, kutsal nitelikli veya destansı dizeleri dile getirmişlerdir. Bu dizeler, kahramanları ilâhi varlıklar yani tanrılar olan ve bu tanrıların birbirleriyle olan mücadelelerini konu alan ilk dramlara da zemin hazırlamıştır... Bilindiği gibi, masal ve efsaneler de fantastik öğelerle donatılmış anlatılardan oluşmaktadır... Çok sayıda masum öge ile donatılmış, güzel ve doğru yola sevk edici, kötülerin ve kötülüğün cezalandırılıp, iyilerin ve iyiliğin ödüllendirildiği masallara bırakıldığını ortaya koymuştur (2006: 127-142).

Hemen her efsanede karşımıza çıkan hayali öğeler olmuş ve bu efsanelerdeki durum tamamen hayali hiçbir aslı olmayan efsanelerden oluşmuştur. Öyle ki, tanrılar ve adil kahramanlar tarafından yapılmış bu eylemler, hem hakiki olaylara dayanırken hemde anlaşılması zor olan bazı olaylar çeşitli olağanüstülüklerle giderilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle halk arasında birçok değişikliğe uğrayarak anlatılan ve aslında hepsi aynı şeylerden bahseden bir efsaneler sürüsü oluşmuştur.

1.2. MİT VE MİTOLOJİ

“Mitler, kaynaklandığı topluluğun kültürel özelliklerini, inanışlarını, yerkürenin ve canlıların ortaya çıkışlarını açıklayan öyküler, mitlerin nasıl oluştuğunu ve zamanla içerisinde yaşadığı değişimleri inceleyen, bu durmları yorumlayarak açıklık getiren bilim dalıdır mitoloji. İnsan düşüncesinin gelişim sürecinde, doğayı kavrama açısından önemli olan ve insanlığın tarihsel serüvenini öğrenmede bize yararlı bilgiler sunanmışlardır. Mitler, masallar ve söylenceler bilim ve sanat yoluyla günümüze ulaşmış aynı zamanda birçok disiplinin de ilgi alanına girmişlerdir. Heykel, mimari, resim, felsefe, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, tarih, edebiyat, müzik, tiyatro, sinema gibi pekçok disiplin bulunmaktadır. Bu disiplinler arasında heykel ve mimari en eski anlatımların örneklerini günümüze kadar taşımışlardır. Mitoloji ve heykel ilişkisine dair sınırsız sayıda örneğe rastlamak mümkündür. Mezopotamya, Mısır, Yunan, Anadolu, Hint, Maya, Aztek uygarlıklarının inanca dayanan mitolojileri sadece kendi kültür ve sanatına değil, kendinden sonraki kültürlerin sanatsal gelişimi üzerinde etkin olmuşlardır” (Sevin, 2003: 25).

Bu bağlamda insanlığın tarihsel süreç içerisinde ilk yaşam alanlarından biri olan Anadolu; içerisinde barındırdığı kültür, inanç, sanat gibi çeşitli olguların kaynağını içerisinde bulundurmıştır. Anadolu’nun coğrafi konumu, verimli topraklara sahip oluşu sebebi ile pek çok uygarlığın doğuşuna da katkı sahibi olmuştur. Anadolu sahip olduğu bu zenginliklerin yanı sıra kültür inaç etkileşimleri ve yaşanmış olan savaşlar sonucunda çeşitli kahramanlıkların ve efsanelerin yaşam alanı olmuştur.

“Doğada yaşamakta olan insanoğlu bitki ve hayvanlarla iç içe yaşamış, doğal olarak insanlar ile hayvanlar arasında bir yaşam döngüsü ve bitkilerin mevsimsel değişimleri arasında benzerlik kurmuştur. Doğa ile ilişkileri temelinde insanoğlu mecazlarla yüklü bir dil geliştirmiştir. İnsanın yaşam döngüsüyle de ilişkilendirilen bu mecazlarla yüklü dil; ölüm, doğum, hastalık, iyileşme, evlilik, tarım, iktidar ve inanç gibi insan yaşamıyla alakalı her şeyi içerisinde barındırmaktadır. Özellikle tanrılara adanan güçlerin betimlenmesinde bitkiler ve hayvanlar sembolik kurguların kahramanları olurlar” (Pospelov, 2005: 13).

“Doğa ile ilişkileri çerçevesinde, mecazlarla yüklü bir dil geliştiren insan, bu dili hayatıyla ilgili her şeyin içinde, oluşturduğu kültürel toplumsal ve bilimsel yapılanmada

kullanmıştır. İlkçağ uygarlıklarından itibaren sanatın her alanında rastlanan doğa ile ilişkili mecazlar, mitolojiler aracılığıyla görsel sanatlara esin kaynağı olmuştur. Kültürel ve toplumsal çeşitlilik gösteren bu dil, antik çağ uygarlıklarından günümüze kadar heykel ve rölyeflerde etkili bir biçimde betimlenmiştir” (Can, 1970: 497). Doğanın yaşamı zorlaştıran etkileri ve çaresizlik içerisinde bir şeylere inanma ihtiyacı duyan insan; çeşitli inanış ve ayinler etrafında kendisini güçlü hissetmeye çalışmıştır. İnsani ihtiyaçlarını gidermenin yollarını bulmaya çalışan insanoğlu içten içe hissettiği ruhsal açlığı; kutsal atfettiği inanışlarını ve simgelerini kâh bir kil parçasını şekillendirerek kâh mağara duvarlarına aktararak korkularıyla yüzleşmenin yollarını aramıştır.

İlk mağara duvarlarına kazınan resim ve rölyeflerdeki betimlemelerde, bu öğelerin gücünü hissetmekteyiz. Mitsel öykülerin, genellikle kutsallık atfettiği, yaratılış ya da var oluş safhaları ve bu safhaların kahramanları, rölyef ve heykellerin ana motifleri olmuştur. Bu anlatımlar plastik dilin en yalın örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. “Başlangıçta büyü ve inanç nesneleri olarak gerçekleştirilen eserlerde (heykel, heykelcik, resim v.b.) yer alan birçok kavram ve tema, mitolojik konuların oluşmasına ve betimlenmesine aracılık etmiştir, daha sonra da kahramanlık destanlarında, inanç sistemini veya siyasal yaşantıyı anlatan tapınak heykellerinde yerini almıştır” (Kahraman, 2002: 13).

İKİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN BUGÜNE CANLILIĞINI KORUYAN EFSANELER

2.1. YARATILIŞ EFSANELERİ

Dünyanın pek çok yerinde yaratılış konulu efsane örnekleri ile karşılaşmak mümkündür. Efsanelerin konusu her dönem canlılığını korumuş, bu gün dahi konular araştırılmaya devam edilmekte ve düşüncelerdeki soru işaretlerine yanıt arama sürmektedir. Efsanelerin dini boyutunun yanı sıra sanat alanında da insanların merakını çekmiş ve efsane konularıyla ilgili çağın her döneminde sanatçılar, farklı bakış açılarıyla yapıtlar ortaya koymuşlardır. Yaratılış efsaneleri; evrenin yaratılışı, insanın yaratılışı ve Nuh Peygamberin insanoğlunun ikinci atası olarak görülmesinden dolayı tufan efsanesi bu başlık altında toplanmıştır.

2.1.1. Evrenin Yaratılması

Evrenin yaratılışı ile ilgili olarak dünya üzerinde pek çok medeniyet çeşitli sorulara cevaplar aramış ve ortak cevaplar bulmuşlardır. Bu sonuç pek çok medeniyetin birbirleriyle her açıdan etkileşim içerisinde olduklarını göstermektedir. Belirli bir sıralama ile önce ışık kaynağı olan güneşin yaratılması ve gündüz ile gecenin oluşumu ardından sırasıyla gök ve sular, karalar ve denizler koparak birbirinden ayrılır. Gece ve gündüz değişimlerine bağlı olarak gün, ay ve yılların oluşumu bunları takip eder. Son olarak havada hava, karada kara ve denizde deniz canlıları ile hayvanlar oluşur. Tüm bu canlı ve hayvanlardan yararlanabilecek belirli bir zekâyâ sahip insanoğlunun yaratılması yaratılış zincirinin son halkası olarak meydana geldiği görülmektedir.

İlkçağlardan itibaren sorularına cevap arayan insan doğada karşılaştığı pek çok doğa olayını açıklamaya çalışırken çok sayıda tanrılar oluşturmuştur. Fakat tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışı ile birlikte bu durumun değiştiği ve tüm bu durumların tek bir Tanrı tarafından gerçekleştirildiği konusunda ortak fikre varılmıştır (Hayward, 1998: 253). Yunan mitolojisinin temelini oluşturan tanrılar insan görünümlü olmalarına rağmen ölümsüz ve insanüstü güçlere sahiptirler. Eski Yunanlılar doğada karşılaştıkları pek çok durumu tanrılarla bağdaştırmış ve etraflarında gerçekleşen tüm bu olayların

tanrılar tarafından gerçekleştirildiğine inanmışlardır (Hançerlioğlu, 2000: 28). Tanrıların evlenmesi, düğünler aralarında gerçekleşen iktidar ve güç kavgaları insansı yönlerinden bazılarıdır. Bu yönleriyle tanrılar, evrenin ve dünyanın oluşumunu aktarırken insansı halleriyle tiyatro gösterisi sahnelermişçesine evrenin ve insanoğlunun yaratılması sürecini anlatmaya ve aktarmaya çalışmışlardır (Gündüz, 1997:33).

2.1.2. İnsanın Yaratılışı “Âdem ile Havva”

Gürkan, konuyla ilgili olarak; “İnsanın yaratılışı ve Cennetten Düşüş” temasını işleyen ve genellikle “Cennetin Kaybı” şeklinde isimlendirilen hikâyeye, eski Yunan’dan Çin’e kadar uzanan geniş bir yelpaze üzerinde farklı kültürlerin kutsal metinlerine, efsanelerine konu teşkil etmiş ve elde ettiği popülerliğe paralel olarak farklı yorum ve inanışların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Şüphesiz “Cennetten Düşüş” hikâyesi, monoteist din geleneğine mensup toplumlar arasında en fazla bu çalışmaya konu olan Yahudi ve İslam kutsal metinlerinde yer aldığı ve “Âdem ile Havva”nın yaratılmaları, “Yasak Meyve”den yemeleri ve cennetten çıkarılmaları bahislerinin işlendiği şekli ile bilinmektedir. Aynı zamanda bu iki sürüm varlık, yaratılış, ölüm, kurtuluş, şeytan ve kadın gibi konular üzerine ait oldukları toplumlarda; yani gerek Batı’da gerekse İslam dünyasında yapılmış yorumları ve bu günlerde de, özellikle Batı’da halen yapılmaktadır. Ortaya çıkan çoğu teolojik, feminist ve diğer akademik popüler çalışmaların çıkış noktasını oluşturmaktadır sözleriyle açıklamaktadır (Gürkan, 2003: 1).

Meydan Larousse, konu ile ilgili olarak; Tanrının yarattığı ilk insan Babillerden itibaren efsane konusu oldu. Ufak değişikliklerle Asurlular da tekrarladı... İlk insan çiftinin macerası, en eski çağlardan bu güne kadar dinden ve milletten sanatkârlar için bir ilham konusu olmuş, plastik sanatlarda, edebiyatta ve halk masallarında eskimeden işlenmiştir. Türkler de taş basması, halk resimlerinde, minyatürde, özellikle silsile namelerde konuya Âdem, Havva, elma, yılan ve İblis teması ile girilmiş, batıda da Âdem ve Havva freskleri ve yağlı boya tabloları büyük mabetlerin ve müzelerin en değerli süsü olmuştur ifadeleriyle açıklamıştır (1992: 84). Yakıt, konuyu; kelime anlamı olarak bakıldığında Arapçada Âdem toprak anlamında kullanılan “edim” kelimesiyle bağlantılı olduğu görülür. Havva adı ise Arapçada olduğu gibi İbranice kaynaklarda da kullanılan “hayy” kelimesinden türediği düşünülmektedir. Tek tanrılı dinlerde ve özellikle İslamiyette insanlığın ve peygamberlerin atası, buna bağlı olarak Havva ise

insanlığın ilk anası kabul edilmektedir sözleriyle açıklık getirmektedir (Yakıt, 1998: 16).

Ana Britannica, farklı bir bakış açısıyla; Kuran’da içerisinde belirli bir dönem yaşadıkları ve daha sonra yaptıkları hatadan işledikleri günahı dolayısıyla Cennetten çıkarıldıkları anlatılmaktadır. Birçok sanat eserinde karşılaştığımız, yaklaşmamaları konusunda uyarıldıkları ağaç ve kılık değiştirerek Havva’yı kandırdığı düşünülen İblisin yılan olduğu ve yasak olan meyvenin elma veya diğer meyvelerden herhangi biri olduğu konusundaki tüm anlatılar Tevrat’tan aktarılan bilgilerden oluşmaktadır. Âdem ile Havva’nın Cennetten kovulmalarına şeytanın baştan çıkarması ile gerçekleştiğini ifade etmektedir (1992: 90-91). Yazar; dinler açısından yasak meyve hadisesi ise Cennete yerleşen Âdem ve Havva, biri hariç bütün cennet nimetlerinden diledikleri gibi faydalanabileceklerdi. Fakat bir ağaç vardı ki bu ağaca yaklaştıklarında Allah’ın emrine itaatsizlik ederek zalimlerden olmakla uyarılmışlardı. Nitekim Allah Bakara suresinde “Şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz” diyerek buna işaret etmiştir. Kur’an’da daha çok bilinen şekliyle gövdesi, dalları, yaprakları olan bir bitkiyi tarif etmek üzere kullanılmıştır. Âdem ve eşi Havva’nın yediği meyve için bu kelimenin kullanılması, bilinen bir ağaç olduğu fikrini ifade etmektedir (Sobhani, 1974: 108).

Karakuş, konuyla ilgili olarak; her türlü tarihi araştırmada olduğu gibi insanın yaratılışı öyküsünü de Sümerlerden başlatmak zorunluluğu vardır. Çünkü onlar, söylemek istediklerini yazıya döken ilk devlettir. Sümer yazarları, mitolojiyi anlatmaya şöyle başlar: “An toprak ve göğü ayıran tanrı Enlil’in babasıdır.” Klasik Hesiodos mitosunda da “Gaia’nın (toprak) ve Uranus’un (gök) ve oğulları Kronos (satürn) nasıl koparılıp ayrıldıklarını bilindiğini ifade etmektedir (Karakuş, 2011: 414).

Yazar, farklı bir bakış açısıyla; Sümer mitolojisinde dünyanın başlangıcı, ayrılmamış su bütünlüğü ve bunun içinde seçilen ilk çift, Apsu ve Tiamat ile anlatılır. Bazı kaynaklara göre Tiamat denizi, Apsu ise dünyanın yüzeyinde bulunan tatlı su kütesini temsil etmektedir. Tiamat çift cinsiyetli olarak yaratılmıştır. Tatlı ve tuzlu suların karışımından diğer tanrı çiftleri doğmaktadır. Efsaneye göre zaman geçer, günler çoğalır. Birbirini tamamlayan Apsu ve Tiamat çiftinin kutsal evliliğinden gökyüzü tanrısı Anu doğar; o da Ea’nın doğmasını sağlar. Genç tanrılar çılgınca hareketleriyle Apsu’nun huzurunu bozarlar. Apsu durumu Tiamat’a şikâyet eder. Apsu’nun genç

tanrıları yok etme isteğine karşılık Tiamat, kendi yarattıklarını yok edemeyeceğini söyler; fakat Apsu ikna olmaz. Apsu'nun kendilerini yok edeceğini öğrenen genç tanrılar şaşırırlar. Ea, büyümlü sözleriyle Apsu'yu derin bir uykuya daldırır. Apsu'nun parıltısını çıkarıp kendi üzerine giyer ve onu öldürür. Böylece Ea, apsu adını verdiği suların tanrısı olur. Karısı da Marduk'u Apsu'nun bağrında doğurur şeklinde konuyu ele almıştır (Eliade, 2003: 90). Gündüz, insanın yaratılışını anlatan tüm kaynaklarda toprak ve çamurdan yoğrularak oluşmuş bir beden söz konusudur. Yani beden doğaya aittir ruh ise hava ve nefesten oluşmaktadır. Kutsal metinlerde geçtiği üzere bedene sahip olduğucanlılığı veren onu hayatta ve diri tutan bedene Tanrı tarafından üflendiği söylene nefes yani havadır. Yunan mitolojisinde ruhun karşılığı Uranüs'ün hayaleti beden ise Gaia'nın bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ikili anlatım bize ruhun eril bir yönü olduğunu ve bedeninin ise dişi tarafını temsil etmekte, ruh bedeninin içine hapsolmuş durumda ve ruh bedeni idare ettiği yönettiği sonucu ortaya çıktığını açıklamaktadır (Gündüz, 1997: 34).

Kur-an'ı Kerim'de ise insanlığın yaratılışı birçok ayette şöyle anlatılmaktadır;

“Hani, Rabbin meleklere şöyle söylemişti: Muhakkak ben, çamurdan bir insan yaratacağım” (38, SA': 71). “O, öyle bir Rabdır ki, sizi çamurdan yaratmış, sonra (her birinize) bir ecel tayin etmiştir. (Kıyametin kopmasın için) belirlenmiş bir ecel de O'nun katındadır. Siz ise hala şüphe ediyorsunuz” (6, EN'AM: 2). “Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman onun için saygı ile eğilin” (38, SA'D: 72). “O, sizi (önce) topraktan, sonra az bir sudan (meniden), sonra “alaka”dan yaratan, sonra sizi (ana rahminden) çocuk olarak çıkaran, sonra olgunluk çağına ulaşmanız, sonrada ihtiyarlamanız için sizi yaşatandır...” (40, MÜ'MİN: 67). Görüldüğü gibi yukarıdaki adı geçen âyetlerde, “toprak, çamur, balçık, pişmiş kuru bir çamur” gibi ifadelerle belli bir yaratılış malzemesi nazara verilmektedir. Bu malzemenin mahiyetini kesin olarak söyleyemesek de, mantıkî bir netice olarak yeryüzünü oluşturan toprakta bulunan elementlerden ve sudan yapıldığı tahmin edilebilir.

2.1.3. Tufan

Birçok kültür içerisinde farklı kelimeler kullanılarak ifade edilen tufan sözcüğü, Sümer kaynaklarında “amuru” iken Babil kaynaklı belgelerde karşılığı fırtına, yağmur

seli gibi anlamlarda kullanılan “abubu” dur. Bu sözcüklerle anlam yönünden benzerlik gösteren ve helak olma anlamını taşıyan “tavh” kelimeside kullanılmıştır. Sözcük anlamına bakıldığında ise; yoğun ve şiddetli yağmur, sel anlamını içermesinde barındırdığı ve bazı araştırmacılar tarafında “Nuh Tufanı” olayından dolayı buna benzer anlamlar taşıdığı düşünülmektedir (Aksoy, 1987: 8). “Bugüne kadar elimize geçen tufan anlatılarının ilk izlerine Sümerlerde rastlamaktayız. Sümer tufanını anlatan tablet 1914 yılında Nippur’da bulunmuş ve Arno Poebel tarafından çevirisi yapılmıştır. Sümerlerin temel mitosların üçüncüsü, çok yaygın olan Tufan mitosudur” (Hooke, 1995: 31-32).

Yazar, “Yaratılış”, “Cennetin Kaybı” ve “Tufan” gibi ortak konuları işlemelerinin ötesinde sundukları hikâyelere asıl rengini veren detaylarda ortaya çıkmaktadır. Mesela, Sümerler’in Gılgamış Destanı’na konu olan Tufan hadisesi hem Tevrat’ta hemde Kur’an’da yer almakla birlikte, Sümer ve Tevrat metinlerinde işlenen kimi detayların birbirine yakınlığı ve aralarındaki örtüşme bu iki tufan anlatımını belli noktalarda Kur’an’daki benzer kıssalar ve anlatılmak istenilen mesajların birbirinden ayırdığını bildirmektedir (Gürkan, 2003: 9). Sümerlerde Ziusudra, Akadlarda Uta-Napiştım, Babillerde Utnapiştım, İbranilerde Noah ve Kur’an-ı Kerim’de Nuh olan tufan kahramanının adı Türk efsanelerinde karşımıza Nama olarak çıkmaktadır. Türklerin İslamiyet’i kabul etmelerinin ardından kahramanı Nama olan bu tufan mitlerine Hz. Nuh ile ilgili Kur’an-ı Kerim’de anlatılmakta olan hikâye de eklenmiştir. Hatta halk arasında Nuh ve tufan kıssası daha çok bilinir hale gelmiştir.

“Hz.Nuh ve tufanla ilgili pek çok rivayet günümüzde dahi anlatılmaktadır. Hatta Reşideddin’in “Oğuzname” adlı eserinde Türklerin soyunu Hz. Nuh’a dayandırılmıştır. Nitekim Hz. Nuh, Hz. Âdem’den sonra insanlığın ikinci atası sayılmıştır” (Aksoy, 1989: 163). Tufanın pek çok mitolojide aynı şekilde karşımıza çıkması onun aynı kaynaktan dünyaya yayıldığı fikrini aklımıza getirmektedir. Bu durum bir başka sebebi de ayrı ayrı yerlerde birçok tufan olayının yaşanması olabilir. Tufandaki ortak motifler tufanın önceden haber veriliyor olması, tufandan kurtuluş yolunun bir gemiyle sağlanması ve tufandan sonra geminin bir dağ üzerinde durması olarak sıralanabilmektedir (Ömer, 1932: 62). Tufan olayını kutsal metinler dışında pek çok kültürün mitolojilerinde masal ve inanışlarında bulmak mümkündür. Birçok kültür içerisinde doğaüstü büyük felaketlerden söz edilmektedir. Yunanlı Heraklitos, Empedokles, Platon ve Aristoteles gibi birçok düşünürde geçmişte meydana gelmiş bu ve buna benzer doğaüstü felaketleri

insanoğlunun uğradığı “su ve ateş felaketleri” olarak değerlendirmişlerdir (Elkatmış, 1980: 30-39).

İnsanlığın acılarının yazılı olduğu mitlerin bu hatıra defterinin pek çok sayfasında tufan anlatılarına rastlanılabilmektedir. Dünyadaki pek çok milletin mitoloji kültürlerinde olduğu gibi Türk kültüründe de tufan ve ona bağlı anlatılar mevcuttur. Doğanın güzellikleri yanında korkutucu ve cezalandırıcı yönünü de gören insan, ona karşı saygının korunması için bir savunma mekanizması olarak mitleri yaratmış ve kendi özüne ve kültürüne göre şekillendirmiştir(Ögel, 1991: 8). Sümer tufan efsanesinde kahraman olarak karşımıza çıkan Gılgamış’ın başına gelenler tufan hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Gılgamış Destanı içerisinde geçen anlatılarda tufanı tanrıça İştar ile Bel’in başlattığından bahsedilmiştir.

“Destanın içeriğinde, tufandan sağ olarak kurtulduğunu öğrendiği yol arkadaşı Utanapiştım’i bulmak üzere yola koyulan Gılgamış, dostunun ölümsüzlüğün sırrını öğrenen bilge bir kişi olduğunu bilmektedir. Gılgamış dostunun bulmuş olduğu ölümsüzlük otu sayesinde gençliğine, eski gücüne ve böylelikle ölümsüzlüğe kavuşacaktı. Ancak destanın devamını anlatan diğer parçalarında insanlığın bu hayalini hüsrana uğratan bölüm anlatılmaktadır (Eliade, 2001: 29). Gılgamış ölümsüzlük otunu ağzına götürmeye fırsat bulamadan çevrede bulunan bir yılan otu yutar ve ortadan kaybolur. Gılgamış Uruk şehrine eli boş dönmek zorunda kalır fakat farklı kaynaklarda Gılgamış’ın otu şehrine getirdiği ve halkıyla paylaşmak istediğide anlatılmaktadır. Sonuç olarak destan Gılgamış’ın veya insanoğlunun ölüm karşısındaki çaresizliği ve yenilgisiyle son bulmuştur (Öger, 2008: 76).

Campbell, tufan anlatısının; Eski Türklerden bugüne kadar Türk düşünce sisteminde yerini bulmuş, yansımalarını bütün edebî anlatılarımızda gördüğümüz bir doğa olayı olmuştur. Edebi düşüncümüzün ilk yapıları olan mitlerden günümüz şiirlerine ve halk anlatılarına kadar kültürümüzün derinlerine işlemiştir... Bu mitlerde geçen tufan doğada yaşanabilecek olan sıradan bir olayken olağanüstü bir olay ve tanrılar tarafından insanoğluna gönderilen bir ceza olarak algılandığını ortaya koymuştur (Campbell, 2003: 3).

Tufan efsanesinin anlatıldığı kaynaklardan biride Türk Tufan Efsanesi’dir. Bu anlatıda tüm farklılıkların göz ardı edildiği takdirde Kutsal kitapta anlatılanlara benzer

birçok noktanın olduğu görülmektedir. Anlatıda yeryüzünü selin kapladığı zaman Tengiz (deniz)'in yerin üzerinde efendi olduğundan bahseder. Tengiz'in gözetimi altında yaşayan ve Kutsal kitapta Nuh peygamber olarak bilinen Nama adlı bir kişinin yaşadığından, üç oğlunun bulunduğu ve Ülgen (Tanrı)'in Nama'ya bir kerep (tahta sandık) yapmasını emreder. Nama kerepin yapılması görevini üç oğluna verir. Belirli bir yükseklikte bulunan bir dağın üzerinde kerep inşa edilmiştir. İnşa süresince Nama ailesi ile birlikte çeşitli hayvan ve kuşları alarak kerepin içerisine girmişlerdir. Sular yükselmeye başlamıştır artık dünya hiç sahip olmadığı büyüklükte bir sel felaketiyle karşı karşıya kalmıştır. Yer altında ırmaklar taşmakta denizler sularını fıskırtmakta ve gökten sağnaklar boşalmaktadır. Yedi gün sonra kerepin bulunduğu dağa kadar yükselmiş ve kerep hareket halinde dolaşmaya başlamıştır. Yedi günlük sürüklenme sonunda Nama çocuklarına dışarı bakmalarını söyler. Oğulları etrafı izledikten sonra her yerin sular altında kaldığını yalnızca yüksek dağların doruklarının görüktüğünü bildirir (Olgunlu, 2004: 89). Belirli bir zaman sonra Nama'da etrafı izler ve gökyüzü ile sular arasında hiçbir nesnenin kalmadığını görür. Daha sonra kerep sekiz dağın arasında Çomaday ve Tuluttu dağlarında karaya oturur. Nama pencereyi açarak Kerepte bulunan kuşları sırasıyla dışarı salar. Birer gün arayla bu işlemi tekrar eder. Ancak bir sonuç elde edemez. Dördüncü gün güvercini dışarı salar ve ondan haber getirmesini bekler. Güvercin onların(kuzgun, karga, saksagan) sırasıyla geyik, köpek, at leşi yemek üzere bulundukları yerde kaldıklarını söyler. Nama sinirlenir ve (onlar şimdi ne yapıyorsa Dünyanın sonuna değin onu yapmaya devam etsinler) der. Efsanenin devamında Nama yaşlandığı zaman, kurtardığı canlıları öldürmesini söyleyen karısını öldürür ve oğullarını da yanına alarak göğe (cennete) çıkar. Holmberg'in düşüncesine göre Türk Tufan efsanesinde anlatılan kahramanlar, Altay Türlerinin inanışına göre Yayık Han'a dönüşmüşlerdir. Yani insanı koruyan ve Ülgen (Tanrı) ile insanlar arasında elçilik yapan bir ruhtur (Eliade, 2001: 82).

2.2. TARİHSEL EFSANELER

Efsaneler, çok çok eski dönemlerde halkın tarihi belgeleri olma görevini yerine getirmiş ve halkın en güzel kültürlerini, geleneklerini, ideallerini kuşaktan kuşağa aktarmıştır. Bugün efsane ve rivayetler, halkın tarihini ve estetik zevkini öğrenmede kıymetli kaynaklar olma görevini yerine getirmektedirler. Tarihi efsanelerle rivayetler,

halkın geçmişini yansıtmada en önemli yeri tutmaktadırlar. Onlarda tarih prensibi, genelde, somut bir renge bürümüştür. Yapıları bakımından fantastik ya da mitolojik olarak ayrılmalarda, onlarda belli bir tarihi gerçeğinin, sürecinin ince çizgileri saklanmaktadır. Daha sonraları meydana gelen etnik gruplar hakkındaki efsanelerde somutluk baskın bir şekilde yer almıştır. Bunların çoğu, sadece olayı ve durumu tespit etmekten meydana gelmiştir.

2.2.1. Truva

İzmirli olan büyük ozan Homeros'un, sözlü edebiyat geleneğini sürdürdüğü İlyeda ve Odysseia destanlarını yaklaşık İÖ. XIX. yy.'da yazdığı düşünülmektedir. İlyeda Destanı Çanakkale Bogazının Anadolu tarafında bulunan ve bugünkü adıyla Hisarlık Tepesi'nde kurulmuş varlıklı bir kent olan Troya'dan bahsetmiştir. Destan içerisinde Yunanistan'dan gelen Akhalılar'ın saldırılarıyla başlayan ve iki toplumu karşı karşıya getiren bu büyük savaştan bahsetmiştir (Erhat, 1993: 19-20). 10 yıl süren savaştan yorgun düşen Akhalılar'ın Troya'yı almak için savaş taktiği olarak yaptığı büyük tahta atır Truva atı. Odysseus Akhalılar'a savaştan vazgeçip dünyormuş gibi göstererek, arkalarında bir tahta at, birde asker bırakılmıştır. Atın içerisinde ordunun önemli savaşçıları beklemeye başlar. Diğer askerler ise gemilerle Bozcaada arkasında görülmeyecek şekilde konumlandırılırlar. Bıraktıkları asker ikna için Troyalıların gelmesini bekler. Akhalıların geri çekildiğini zanneden Troyalılar, merakla tahta atın etrafına gelirler. Görevini yerine getirmek üzere Simon isimli Akhalı asker ortaya çıkar. Yunanlıları sevmediğini kendisini tanrılara kurban seçip gerekli rüzgârı tanrılardan istediklerini ve bu durumdan kaçarak kurtulduğunu anlatır. Truva atı için ise; Athena'ya yapılan bir sunak olduğunu, büyüklüğünün sebebini ise Truvalıların surlardan içeri alamaması için olduğunu söyler. Ayrıca bu atın yakılmasını veya zarar görmesi durumunda Athena'nın gazabına uğrayacağı için burada bırakıldığını anlatır. Fakat Troyalılar ata değer verir ve merkezi bir yere taşırırsa Athena'nın lütfü Troyalılara yönelecektir. Akhalı asker Troyalıları ikna eder ve at içeri alınır. Gece boyu kutlama yapılır. Eğlence ve alkol ile son Troyalıda sızınca, atın içinden çıkan Akhalılar hepsini birer birer katleder. Gecenin sessizliğini Akhalı ordusunun gelmesi bozar ve Truva düşer.

Bu güçlü ozan “İlyeda” destanında yaklaşık on yıl süren Truva Savaşını anlatmaktadır. “Odysseia” destanı ise Troya kentinin düşmesinden on yıl sonra Odeysseus’un İthaca’daki evine dönünceye kadarki bölümü le almaktadır. Bu farklılıklarıyla iki destan birbirlerinden ayrılırlar. Birinde bir olay anlatılırken, diğerinde bir kahramanın başından geçenler anlatılmaktadır. Truva destanında olaylar belirli bir sıra ile devam ederken Odysseia’da olaylar hatıralar, tekrar geriye dönerek anlatmalar yaparak geçmişte yaşanmış olaylara tekrar dönmektedir (Can, 1970: 30). Truva atı, Odysseus'un Truva surlarını aşmak ve şehre gizlice girmek için yaptırdığı tahtadan at maketidir. Savaş yaklaşık 10 yıldır sürüyordur. Askerler bıkkın ve yorgundur. Zekâsı yüzünden Athena tarafından da sevilen Odysseus'un aklına tahtadan bir at yapma fikri gelir. Plana göre Akhalılar savaştan çekiliyor gibi gözüküp, geride çok büyük bir tahta at bırakırlar. Odysseus ve diğer seçkin komutanlar atın içine gizlenirken, diğerleri denize açılıp gemileri Bozcaada'nın arkasına, Troyalıların onları göremeyeceği bir şekilde gizlerler. Planın yürümesi için, görevi tahta atın Truva'nın surlarından içeri girmesini sağlamak olan bir Akhalı askeri atın yanında bırakırlar. Akhalıların çekildiğini gören Truvalılar, şaşkınlık içinde batı kapısının önündeki dev tahta atın yanına giderler.

Bu sırada ortaya çıkan Sinon isimindeki Akhalı asker, Yunanlardan nefret ettiğini, onu Akhalıların geri dönüşleri için gerekli rüzgârın çıkması adına kurban seçtiklerini ve kendisinin kaçarak kurtulduğunu söyler ve şöyle devam eder; Tahta at Tanrıça Athena'ya kutsal bir sunak olarak yapılmıştır. Büyük olmasının sebebi Troyalıların onu dar şehir kapılarından şehrin içine almalarını engellemek içindir. Akhalıların beklentisi Troyalıların bu atı yakıp yıkmalarıdır. Böylece Tanrıça Athena'nın öfkesini Troya üzerine çekmiş olacaklardır. Ama Troyalıları atı şehrin içine alıp onu korurlarsa Athena'nın lütfu Troyalıları yönelecektir. Akhalı askerin sözlerine inanan barışmak isteyen Truvalılar bu sözlere inanırlar ve tahta atı içeri alırlar. Gece barış kutlamalarıyla eğlenen ve alkolün etkisiyle sızan Truvalılar, atın içindeki Akhalı Savaşçılar tarafından avlanır. Bu sırada Truva'nın surlarına yaklaşmış olan Akhalı Ordusunun da takviyesiyle Truva Şehri tamamen yıkılır. Truva'nın baştan sona yakıldığı bu katliam sonrasında Menelous Helen'i alarak Yunanistan'a yelken açar. İnanişe göre; denizler tanrıçası Tetis çok çekici ve güzel bir tanrıça idi. Onun doğuracağı çocuğun çok akıllı olacağı söylentisi çoğalınca çok akıllı olacağı söylentisi çoğaldığında; Troya Kralı Peleus ile

evlendirilmek istenir. Olimpos Dağında bir kutlama yemeğidüzenlenir. Törene davet edilmediği gerekçesiyle Nifak Tanrıçası Erins yemek masasına “Tanrıçaların en güzeline...” yazılı altın bir elma bırakır. Elmayı fark eden tanrıçalar arasında tartışma çıkar. Zeus ise bir seçim yapması için çoban Paris’i seçer. Afrodit Paris’e dünyanın en güzel kadınına vaad ederek elmaya sahip olur. Diğer tanrıçalar olanları öğrenince çok kızar ve çobanın mutsuzluğu için and içerler. Derken Paris Sparta Kralı’nın eşi Helen’e âşık olur. Afrodit yardım eder ve truvaya kaçarlar. Kral Menelaus’un kardeşi Agamemnon Truva’ya savaş açar. Tarih sahnesinde destanlaşan savaşlardan biri daha yazılmaya başlar. Akalar ve Troyalılar arasında şiddetli ve uzun bir savaş başlar. Savaş okadar uzun sürerki askerler savaşın sonsuza dek uzayacağını düşünüp bitkin ve yılgın halde iken; Akalıların aklına bir hile gelir. Truva atı efsanesi burada başlar. Savaş sonucunda kral ve oğlu öldürülür. Helen ise geri alınır. Tanrıçalar ettikleri intikam yeminini tuttular ve bu efsane olarak tarihe geçti.

2.3. DİNSEL EFSANELER

İnsanın yaratılışından bu güne kadar insanoğlunun içinde var olan inanma dürtüsü milyarlarca dinin çıkış sebebi olmuştur. İnsan yüzyıllar boyunca içindeki inanç boşluğunu çok çeşitli yollarla doldurmaya çabalamıştır. Her toplum da değişkenlik gösteren Tanrı’nın varlığı düşüncesi kimi toplumlarda güneş, ay, rüzgâr, ateş, taş gibi elementlerden oluşmuş iken kimi toplumlarda ise kendilerine kitap gönderilmiş dört büyük din bulunmaktadır. İster maddi ister manevi tüm inanç türlerinde çeşitli dini vazifeler, vecibeler söz konusu olmuş; bunları yerine getirmeyen kişiler için hazırlanan cezalar veya uygulayanların alacağı mukafatlar anlatılagelmiştir. İlahi dinler de ise; peygamberlerin mucizeleri, ermişlerin kerametleri, sapıkların akıbeti anlatılmıştır. Tüm bu inanç türlerinde yaratılış, tanrı olgusu ve tufan gibi kaçınılmaz ortak noktalar söz konusudur ve bu kutsal anlatılarla insanları doğru yola getirmenin amaçlandığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda bu kutsal anlatılar ve sahneler sanatçıların sanatlarını icra etmeleri için aracı olmuştur.

2.3.1. Pasif Bir Direniş “Yedi Uyurlar”

“Bilindiği gibi Eski ve Yeni Ahid’te anlatılmayan ancak İslâm öncesi kültürlerde dilden dile dolaşan Ashâb-ı Kehf kıssasına, “pasif bir direniş” öyküsü olarak Kur’an da atıfta bulunmuştur. Kıssa, isrâîliyyât ile mitoloji arasında tarihsel bakış açısıyla geçmişten günümüze hep gölgelenmiştir. Kur’ân’da anlatıldığı gibi geçmiş kültürlerin “gayba taş atarak” Ashâb-ı Kehf’in mağarada ne kadar kaldıkları, sayılarının ne kadar olduğu gibi konularla ilgilenmeleri, olayın esasını kavrayamadıklarını göstermiştir. Kur’ân mitolojilerden söz etmemesine ve her konuda olduğu gibi mağara arkadaşları konusunda da “gerçeği” anlatmasına rağmen, Kur’ân sonrası kültürün de bundan kaçamadığı ve değinilen konulara ilaveten kıssanın gerçekleştiği yerin neresi olduğu tartışmaları baş göstermiştir. Kur’ân’da anlatılan kıssaların gerçek olup olmadığı, başka bir deyişle tarihî mi edebî mi olduğu tartışılmalıdır. Daha çok modern dönemde dile getirilen Kur’ân kıssalarının tarihsel bilgiden ziyade; edebî ve sanatsal bir tarz olarak ibret verme amacını taşıdığı şeklindeki yaklaşımın klasik dönemde de tartışılan bir husus olduğu görülmektedir” (Halefullah, 2002: 153-176).

“Kehf Suresindeki bütün bu kıssa ve mesellerle anlatılmak istenenin, başka bir ifadeyle surenin ana konusunun iman-küfür ve dünya-âhiret tercihleri ile bu çerçevedeki ilâhî sınav olduğu söylenebilir. Şöyle ki, sırasıyla mağara arkadaşları geçici dünyayı terk edip “kalıcı hayrı”, âhireti seçmişlerdir. İblis, kibirle cennetini ve âhiretini kaybederken, Âdem kaybettiği cennete geri dönmek için tevbe yolunu tutmuştur. Musa ve âlim kul meseli ile dünya hayatı ekseninde bakıldığında; ilâhî sınav esprisi gereği hayır görünenin şer, şer görünenin de hayır olabileceği anlatılmak istenmiş olabilir. Nihayet Zülkarneyn gibi dünyaya hükmetsen de, bunun geçici bir hükümlanlık olduğu, esas olanın ise “kalıcı” âhiret hayatı olduğu anlatılmak istenmiştir denilebilir” (İslamoğlu, 2011: 21). Ayrıca olayın meydana geldiği mekânda bu anlamda önemlidir. Mağara kültürü birçok din tarafından sıklıkla kullanılan ve benzerlik gösteren bir yapı olmuştur. Anadolu’da ve dünyanın pek çok yerinde Yedi Uyurlar için atfedilmiş mekânlarla karşılaşmak mümkündür. Bu mekânlar farklı dinlere mensup insanlar tarafından günümüzde de ziyaret edilmeye devam edilmektedir. “Bu olayı oluşturan ve ana temasının mağarada belli bir süre uyuyup tekrar uyanma olayı özellikle İslamiyet ve diğer tek tanrılı dinlerde de bu inanış efsaneleşmiş durumdadır. Bu inanışa dünya kıta

coğrafyası üzerinde neredeyse tamamına yakınında rastlamak mümkün olacaktır” (Yonar, 2011: 20). “Geleneksel anlamda hikâyeye göre “Ashab-ı Kehf” diye adlandırılan gençler, bugün hala bulunduğu yer hakkında pek çok anlatılar bulunan Efsus (Efes) şehrinde yaşanıldığı söylenmiştir. Bu gençlerin altısı, dönemin yöneticisi krala yakın ve kral tarafından fikirlerine başvurulmuş danışma heyeti mensuplarından oldukları söylenmektedir. Kralın sağında bulunanlar Yemliha, Mekselina ve Mislina bunlara “Ashab-ı Yemin” denmiştir ve Kralın solunda bulunanlar ise, Mernuş, Debernüş ve Şazenuş bulunmaktadır. Sol tarafında bulunanlara ise, “Ashab-ı Yesar” denilmiştir” (Sert, 2009: 29-30). Efsanede anlatılanlara göre, o dönemin hükümdarı kendisiyle aynı inancı paylaşmadıklarını öğrendiği bu gençlere eski günlere dönmeleri için belirli bir süre tanır. Ancak gençler tam aksine hükümdarı kendi dinlerine davet etmişlerdir. Hükümdarın niyetinin kötü olduğunu canlarına kastedeceği korkusuyla şehre yakın bir dağa kaçmışlardır. Bu kaçış yolu üzerinde Kefeştetayyuş diyebilinen çobanla karşılaşmışlar ve çobanda onlara katılarak yedinci kişi olmuştur. Çoban köpeği kıtmir’ide alarak gençlerle hükümdarın zulmünden kaçmalarına yardımcı olmuştur. Kefeştetayyuş’un vaktinin çoğu dağlarda geçtiğinden yakınlarda bir mağara olduğunu ve oraya sığınabileceklerini söylemiştir. Efsanenin devamına göre hükümdar Efsus (Efes)’e gelerek halktan gençleri sorar ve kaçtıklarını öğrenince de adamlarını alarak onların izini sürer ve mağada yakalamayı başarır. Ceza olarak mağaranın ağzını kapattırarak onları mağarada ölüme terk etmiştir (Sümer, 1989: 23-24). Gençler uyandıktan sonra içlerinden birini (Yemliha) seçerek kılık değiştirerek şehre varıp yiyecek getirmesini istemişlerdir. Yemliha şehre gelir ancak şehir çok değişmiştir. Böylece uyuduklarında geçen zamanın farkına varır ve yiyecek aldığı satıcıda onun kendi zamanına ait olmadığını anlamıştır. Hükümdarın karşısına çıkarılan Yemliha başlarından geçenleri anlatmaya başlar olup bitenleri dinleyen hükümdar onu teskin eder ve kendisinin de onlarla aynı inancı paylaştığını söyler. Daha sonra arkadaşlarının yanına vararak olanları anlatır. Efsaneye göre tekrar uykuya dalarlar (Sert, 2009: 55).

2.4. HAYALİ VE FANTASTİK EFSANELER

Diğer efsane türlerinden farklı olarak insanların hayal dünyasında şekillenen ve konunun, içerisinde barındırdığı kahramanların hayal ürünü olduğu efsanelerden oluşmaktadır. Pek çok uygarlıkta farklı kişi ve olaylar o uygarlığa ait kültür öğeleri ile

harmanlanarak anlatılmıştır. Bazı efsaneler toplum içerisinde varlığını ve güncelliğini koruyabilmiş ve günümüzde adet gelenek olarak yaşamaya devam etmiştir.

2.4.1. Şahmeran

Yazar, Farsça kökenli olan ve yılanların şahı anlamına gelen ‘şah-ı meran’dan geldiği düşünülmüştür. Şahmeran efsanesini anlatan tüm kaynaklar Şahmeran’ın dişi olduğundan bahsetmektedir. Bu yönüyle kadınlarda daha yoğun olan merhamet hissinin belirleyici olduğu söylenebilir. Şahmeran kültürünün daha çok Güneydoğu Anadolu’da yaygın olarak resminde, masallarında, hikâyelerinde sıklıkla anlatılmaktadır. Akıllı ve merhametli olarak tanımlanan belinden aşağısı yılan, üstü ise insan suretinde maran adı verilen, yılanların hükümdarı olan ve sürekli genç kalan, öldüğünde kendi ruhsal özelliklerinin kızına geçtiğine inanılan doğaüstü varlık anlamına geldiğini sözleriyle anlatmaktadır (Aslan, 1994: 135).

Konu Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi’nde; Türk, İran ve Arap edebi eserlerine konu olmuş bir efsane şeklinde açıklanmaktadır. İki kahramandan çoğunlukla (Şahmeran, Camsap) birinin adıyla anılmıştır. Anlatılanlara göre Hekim Danyal’ın oğlu diye bilinen Camsap’ı kendisine sırt çeviren arkadaşları kuyunun içerisinde bırakmışlardır. Kuyunun içerisinde bir delikten ışık geldiğini görünce deliği genişletmiş ve dehlizin sonunda bir taht bulmuştur. Yorgunluğu nedeniyle tahtın üzerinde uyuya kalmıştır. Yılanların hükümdarı diye bilinen Şahmeran ile tanışır ve dost olurlar. Uzun bir süre yeraltında yaşamak zorunda kalan Camsap gördüklerini ve yaşadıklarını hiç kimseye anlatmamaya söz vermiş Şahmeran’dan ayrılmak için izin istemiştir. Şahmeran’ın da yardımıyla ailesine ve ülkesine geri dönen Camsap, ülkesinin hükümdarının çok hasta olduğunu ve şifa bulabilmesi içinde Şahmeran’ın etini yemesi gerektiğini öğrenmiştir. Ülkesinin ve hükümdarın kurtuluşu için Şahmeran’ın yerini söylemek zorunda kalmıştır. Anlatının sonunda şifaya kavuşan hükümdar ödül olarak önce Camsap’ı sevdiği kızla evlendirmiş ve sonrada kendisine veriz yapar ifadeleriyle ele alınmaktadır (1992: 223). Özellikle Türkmen kültüründe ağırlıklı olarak görülen Şahmaran motiflerinin, kötülüklerden, yangın ve afetlerden koruyacağına, bereket, uğur ve bolluk getireceğine inanılmaktadır. Bu sebepten koruyucu gücü sembolize etmiştir. Şahmaran resimleri evlerde genellikle girişte göze çarpan bir yere ya da özellikle

misafir odalarında, kapı ya da pencere üstlerinde sergilenmektedir. Bu sayede evleri kötülüklerden koruyacağına, gözcü ve koruyucu olduğuna inanılmaktadır.

2.4.2. Zümrüdü Anka

Zümrüdü Anka Büyük Larousse sözlüğünde; Anka'nın gerdanlık, uzun boyunlu dev (Tevrat'ta Tekvin bölümünde sözü edilen insan benzeri dev yaratıklar) anlamına gelen İbranice "anak" sözcüğüyle ilintili olduğu da ileri sürülür. Kuran'da "Eshap ur-ress" diye adı geçen, "kuyulular" anlamına gelen efsanevi toplum ya da topluluğun yaşadığı yerde de Anka benzeri kuşlarda vardı ifadeleriyle açıklamaktadır" (1986: 630-631). Yazar, Zümrüdü Anka, Kaknüs, Simurg, Cennet Kuşu olarak bilinmektedir. Bu efsanenin farklı kültürlerde ve farklı milletlerin kaynaklarında da yer aldığı bilinmektedir. Arap kültüründe Anka adı ile anılan bu efsane Türkler tarafından Zümrüd-ü Anka adıyla tanımlanmıştır. Farklı kültürlerde yer alan bu efsane araştırmacıların bile böyle bir türün varlığının gerçekte var olduğunu düşünmelerine yol açmıştır şeklinde konuya yaklaşır (Can, 1970: 494).

Gündüz, konuyu farklı uygarlıklarda nasıl yaklaşıldığını; uzun boynu ve boynunda bulunan beyaz halkasıyla her hayvandan bir parça taşıdığı anlatılan, rengârenk pek çok tüyü bulunan, yüzü insana benzeyen mitolojik bir hayvandır. Çoğu kaynaklara göre sesi de güzeldir. Daima tek yaşayan erkek kuştur. Ömrünün sonuna yaklaştığında ise bahar ağacı yapraklarından olan yuvasını ateşe verip kendini de yakarak, bu yanma sonucunda yeniden dünyaya geldiğine inanılır. Yeniden dünyaya geldiğinde ise kuş babasının küllerini Mısır'daki Heliopolis'e götürerek güneş sunağına bıraktığına inanılır. Anka'nın ölümü yaklaştığında kendisini yakmak için Mısır'a gittiği de söylenmektedir. Hatta hala Mısır'da ara sıra görüldüğü rivayetler arasındadır. Batı'da M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren mitolojik anlatımları başlayan Anka kuşu Hristiyanlıkta yeniden dirilmenin sembollerinden biri olarak görülmüştür. Araplar arasında Anka hikâyesi Semender ile karıştırılmaktadır. Semender de bazen kuş olarak tasvir edilmektedir. Çin mitolojilerinde dans ve müziğin icadıyla ilgili bir kuş olarak tasvir edilmektedir. İran mitolojisinde Simurg'un yeri Kafdağı'dır. Hem ruhun ölmezliğinin hem de yeni yılın simgesi olarak da düşünülür sözleriyle konuyu açıklamaktadır (Gündüz, 1997: 33).

Can konuyu; Zümrüd-ü Anka'nın Yunan mitolojisindeki adıyla Pheniks (Phoenix); Habeş diyarından yaşadığı düşünülen efsanevi bir kuş türüdür. Çok uzun ömürlü ve büyük kartal ebadında olduğu söylenir. Başında parlak bir tüy veya ibik olduğu söylenir. Boynunun tüyleri yaldızlı, diğer tarafları kırmızı renktedir. Gözlerinin partaklığı yıldızlara benzetilir. Ömrünün sonuna yaklaşıncı, kuru dalları zamkla sıvar, kendine yuva yapar, üstüne oturarak kızgın güneşle yuvayı tutuşturur ve kendisini ateşe verir. Kül olmuş kemiklerinden bir yumurta meydana gelir ve ondan yeni bir Pheniks ortaya çıkar ifadeleriyle açıklar (Can, 1970: 494).

Aslan, konuyu; Türk masal anlatımlarında masal kahramanına yardımcı olan Zümrüd-ü Anka kuşu yer aldığı ve çoğunlukla aynı adı taşıyan masallar yer almaktadır. Bu masallardan birisinde masal kahramanı yerin yedi kat dibine indiğini, bir çınar ağacının üstündeki yuvada yatan Zümrüdü Anka yavrularının yılandan kurtardığını anlatılmaktadır. Zümrüdüanka yavrularının katili olarak düşündüğü kahramanı öldürmek üzere iken, yavrular durumu annelerine anlatırlar ve Anka kuşu, kahramanın rahat uyuyabilmesi için kanatlarını gerer. Daha sonra yavrularının kurtuluşu için kahramanı ödüllendirmek istediğini sözleriyle açıklamıştır (Aslan, 1994: 146).

Göde, bir başka masalda; Zümrüd-ü Anka kuşu; masal kahramanından onu yeryüzüne çıkarması için kırk ton et ile kırk ton şarap ister. Oğlan kuşun dediklerini yapar. Anka kuşu oğlana Gak! Derken su Guk! Derken şarap vereceksin der. Tam yeryüzüne yaklaşıırken et biter. Masal kahramanı kendi baldırından kesip Anka kuşuna verir. Anka kuşu bunu anlar ve eti damağının altına saklar. Kahraman gün ışığına çıktığında, Anka kuşu, dilinin altında sakladığı eti, kahramanın bacağına yapıştırır ve kahraman eskisi gibi olur ifadeleriyle açıklar (Göde, 1997: 200). Eski Yunan mitolojisinde kalın tüylü kartaldan biraz büyük olarak yer almış ve onun varlığına inanılmıştır. Uzun ömürlü ve herkesin göremeyeceği onu gören kişilerin ise mutluluğa uzanacağı söylenmiştir. Birçok sanatsal figüre ve hikâyeye konu olan Anka Kuşu farklı kültürlerde pek çok şekilde yorumlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EFSA NELERİ ESERLERİNE KONU OLARAK ELE ALAN YABANCI VE YERLİ SANATÇILAR

3.1. EFSANE KONULARINI YAPITLARINDA ELE ALAN SANATÇILAR

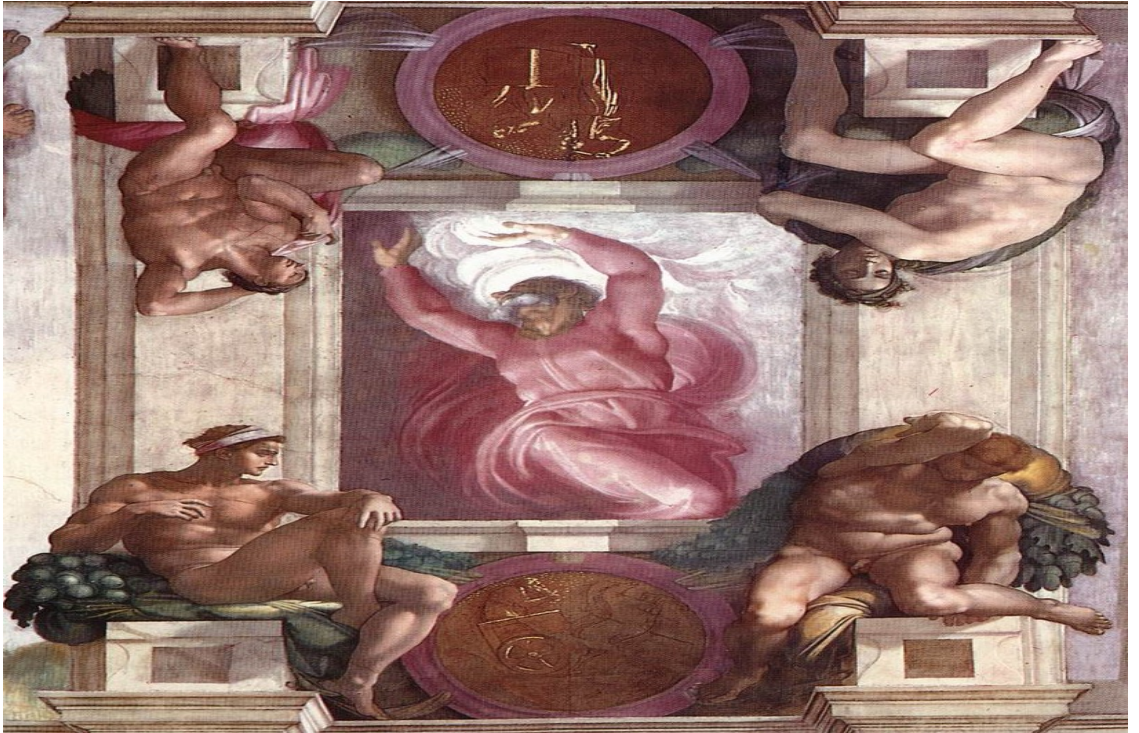
Bu bölümde efsaneleri yapıtlarında konu olarak ele alan sanatçılara yer verilmektedir. Ancak konu bütünlüğünün bozulmaması konuyu desteklemesi için bazı sanatçıların yapıtlarına yer verilmiş ve pek çok sanatçı kendi sanat anlayışıyla bu konulara değinmişler, özgün yapıtlar ortaya koymuşlardır. Bu bölümde genel olarak sanatçılar ve eserleri hakkında yorumlar yapılarak konu ile ilişkilendirme yöntemi uygulanmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Michelangelo di Lodovico Buonarrodi Simoni

İtalyan kökenli, dünyaca ünlü Rönesans dönem ressamı, heykeltıraşı, şairi ve mimarıdır. Sadece resimle değil, sanatın diğer dalları ile de ilgilenen yetenekli sanatçı Michelangelo, aynı zamanda ölümsüz heykelleri ile de tanınır. Ancak sanatçının en özel çalışmalarından biri olan Papa II. Julius tarafından Vatikan'daki Sistine Şapeli'nin tavan resimleridir. Sanatçı 1508'de başladığı çalışmasını 1512 tarihinde tamamlar ve bu eser Yüksek Rönesans resim sanatının en iyi örneklerini oluşturur. Michelangelo tarafından yapılan bu yapıt, Michelangelo'nun en büyük ve önemli başarılarından birini oluşturmaktadır. Sanatçı, yaklaşık 4 yıllık bir çalışmanın sonunda yapıtını tamamlamıştır.

Resim 0.1. Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Tanrı suları Gök cennetten ayırmakta”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509 Web Gallery of Art /.

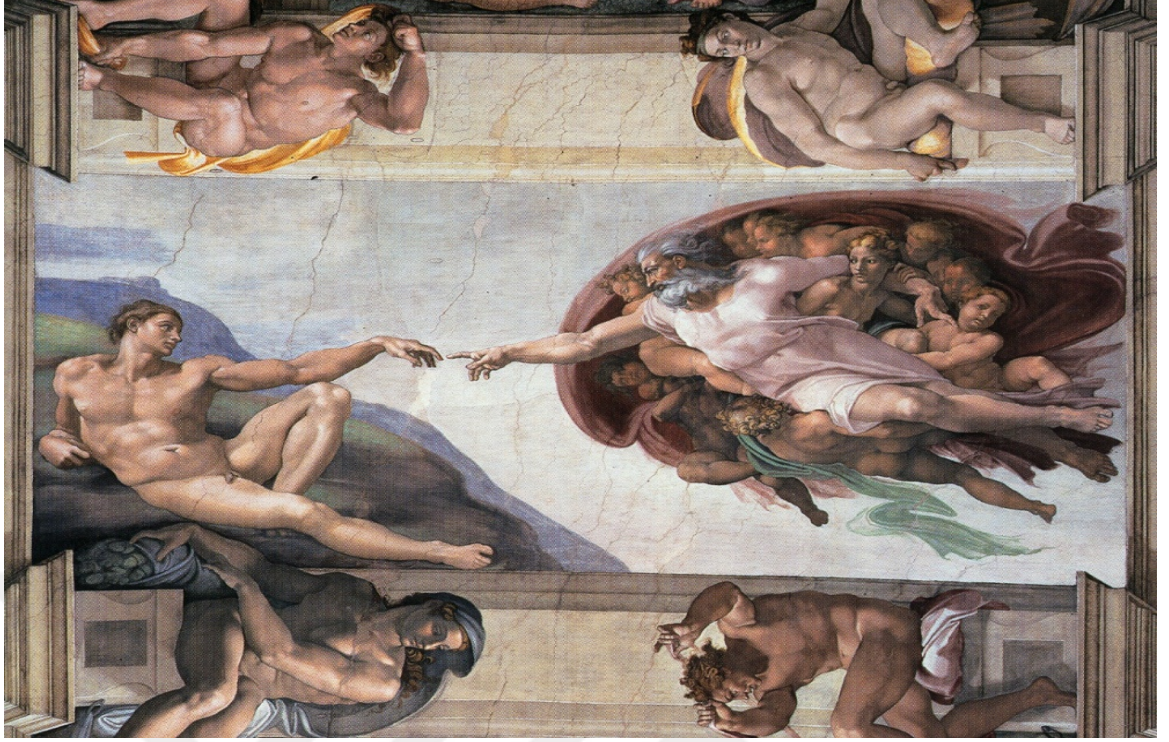

Resim 0.2. Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Yaratılış Birinci Gün”, “Tanrı Karanlıktan, Işığı Ayırmakta”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509 Web Gallery of Art /.

Sanatçının “Işığın Karanlıktan Ayrılması” konulu bu çalışmasını tek bir günde boyandığı düşünülmektedir. Çok parlak renkler kullanılmış, her cismi ve figürün dış hatlarının temiz ve açık şekilde ifade edilmiş olması bu cisim ve figürlerin şapel zemininden çok kolayca görülüp izlenmesine olanak vermiştir. Tavan, zeminden çok yüksekte olmasına rağmen “Âdem’in Yaratılması” tablosunun oranları öyle ayarlanmıştır ki bu tablonun altında, zeminde ayakta duran bir kişi parmağını kaldırırsa sanki tanrı ile Âdem’in parlamakları arasına kendi parmağını koyabilecekmış hissini doğurmuştur.

Resim 0.3. Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, “*Dünya’da suları ayrılması*”, Fresko, Sistine Şapeli, 1509 Web Gallery of Art /.

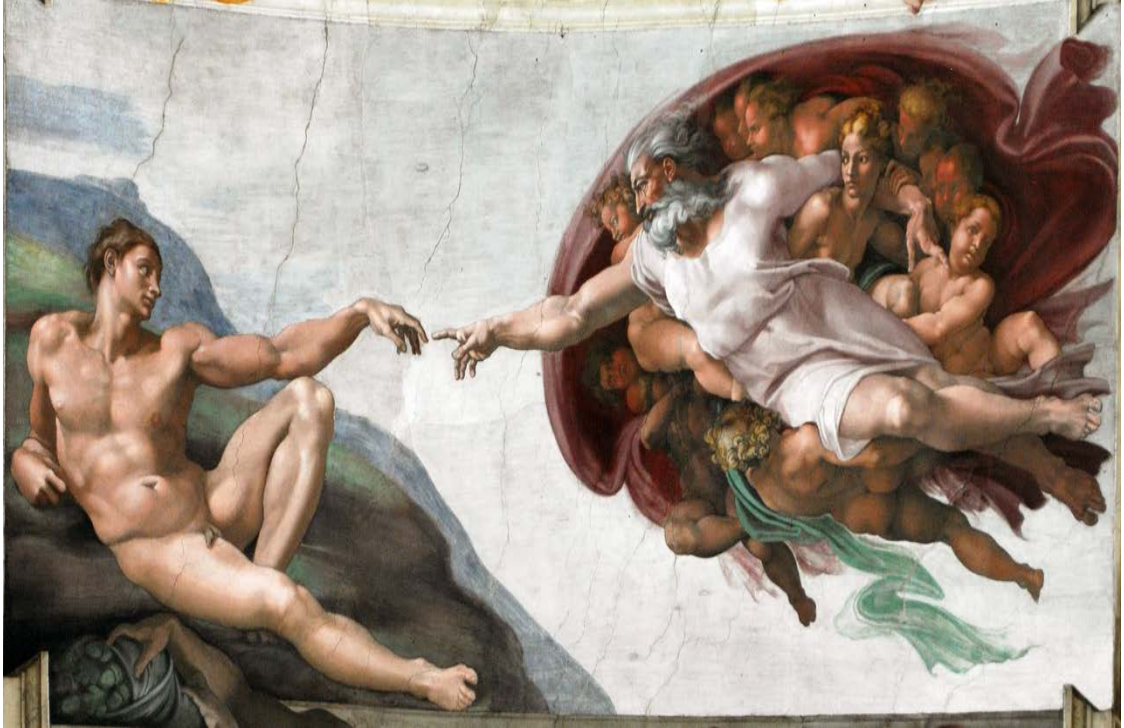

Resim 0.4. Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Âdem’in Yaratılışı, tanrının ilk erkeğe hayat vermesini göstermekte ve ilk kadın olan Havva ise tanrının pelerini altından bakmaktadır”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509 Web Gallery of Art /.

Sistine Kilisesi’nin sunak bölümündeki duvara, “Kıyamet Günü” tasvirini yapan Michelangelo, bu günlere kadar ünü uzanan “Meryem’in Göğe Yükselişi”, “İsanın Vaftizi” ve “Musa’nın Hükümü” fresklerini büyük bir ustalıkla tamamlamıştır. Hayatı boyunca kendi tarzı ile eserler vermiş olan Michelangelo, resimlerindeki doğallık, gerçekçilik ve perspektif ustalığının yanı sıra; onlarca resim, fresk ve heykele hayat vermiş Roma’nın yeniden inşa edilmesinde ve düzenli bir şehir kurulmasında büyük emek harcayarak mimarlık alanında da adından söz edilmesine neden olmuştur.

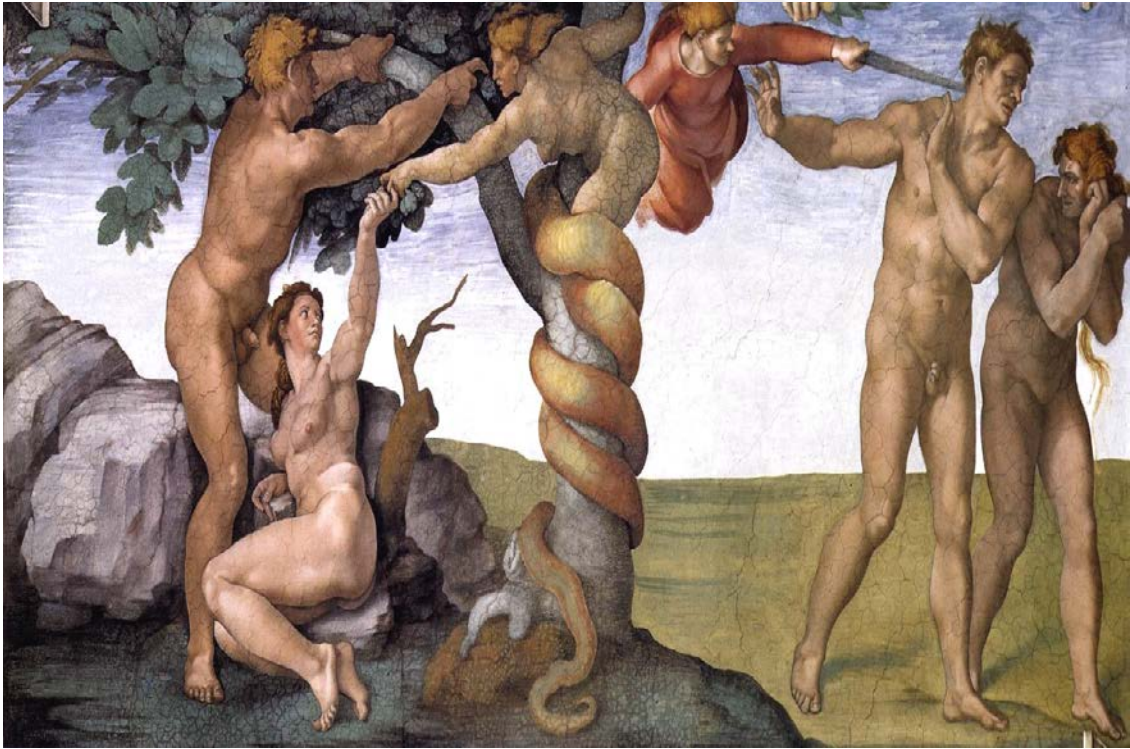
Resim 0.5. Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, “*Âdem’e hayat veren Tanrı Eli*”, Fresko, Sistine Şapeli, 1509 Web Gallery of Art /.

Resim 0.6. Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, “*Âdem’in Yaratılışı*”, Fresko, Sistine Şapeli, 1508-1512 Web Gallery of Art /.

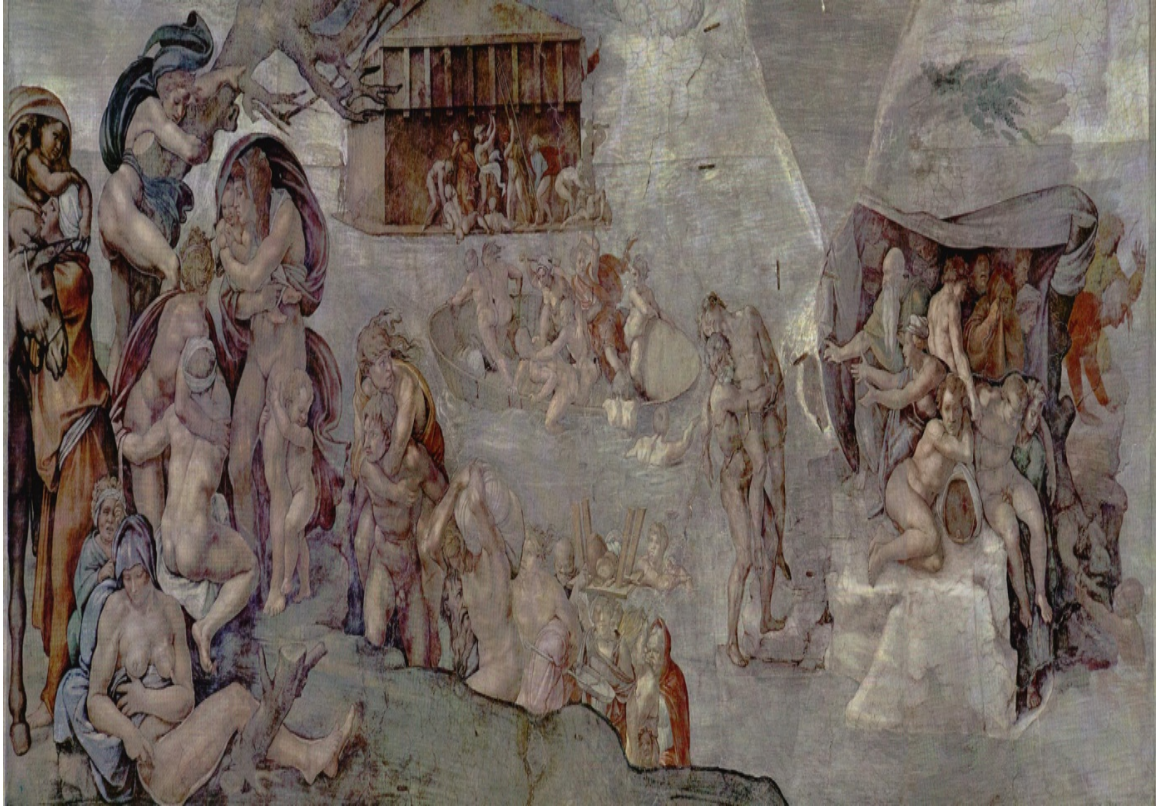
Resim 0.7. Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Tanrı'nın Havva'ya Âdem'in sol tarafından çıkartıp hayat vermesi”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509, Web Gallery of Art /.

Resim 0.8. Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Sol tarafta Âdem ile Havva'nın yılan gövedeli Şeytan tarafından bir "Memnu Meyva" ile kandırılmaları ve onların bir melek tarafından Cennet Bahçesi'nden kovulmaları”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509, Web Gallery of Art /.

“Âdem ve Havva”nın yasaklanmış elmayı şeytandan alıp yemeleri, cennet bahçesinden kovulmaları, “Yani insanlığın cennetten düşmesi” tavanın resimlerinin tasarlanmasında temel öğeleri oluşturmuştur. “Yaratılış Kitabı” içeriğinden 9 ayrı hikâye ve bu hikâyeler daha küçük ve her biri dört çıplak genç tarafından desteklenen ve çerçevelenen 5 diğer küçük hikâye ile desteklenmeye çalışılmıştır. Bu sahnelerin her iki tarafında İsa'nın doğacağı kehanetini yapmış olduğu kabul edilen 12 erkek ve kadın figürleri bulunmaktadır. Şapel'in pencereleri üzerinde olan yarım ay şeklinde ve içinde İsa'nın soy listesinin verildiği tabletler ve bu tabletleri destekleyen çok çeşitli figürler vardır”.

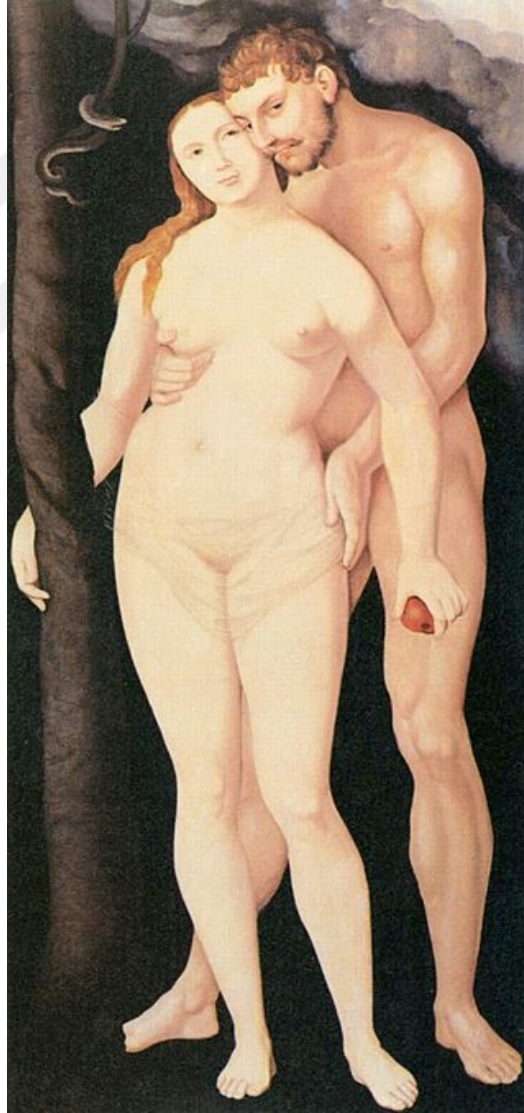
(<http://neolaki.net/kimdirnedir/Sistine%C5%9Eapelitavan%C4%B1hakk%C4%B1nda.html> 02.01.2016 / 14.56)

Resim 0.9. Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni, *“Büyük Tufan’da Nuh’un Gemisi, arka planda yüzmekte ve insanlar yükselen sel sularından kaçmaya çalışmaktalar”*, Fresko, Sistine Şapeli, 1509, Web Gallery of Art /.

3.1.2. Hans Baldung

Hans Baldung'in doğum yılı kesinlikle bilinmemekle beraber 1534'de hazırladığı ağaç baskısı eseri için hazırladığı otoportrede 49 yaşlarında olduğu bilindiği için doğumunun 1484-1485 yıllarında olmuş olması büyük olasılıktır. Hans Baldung, ailesi içinde üniversite eğitimi yapmayan tek erkek üye olduğu bilinmektedir. Hans Baldung'un sanat eğitimi için 1499/1500 yıllarında Yukarı Rhein bölgesinde bulunan bir ressamın yanında çıraklık yaptığı genel olarak kabul edilmektedir; fakat bazı otoriteler çıraklığını Svabya'da yaptığını da iddia etmişlerdir.” (www.ibiblio.org/01.03.2014/21:24)

Resim 0.10. Hans Baldung, “*Âdem ve Havva*”, Yağlı Boya, Budapeşte, Milli Müze

1503'de Nuremberg'e giden sanatçı; Albercht Dürer'in atölyesinde çıraklığa başlamıştır. Orada iken "yeşil" rengi ve yeşil renkli giysileri tercih ettiği için "Grien" lakabını almıştır. Bu lakab sayesinde Hans Baldung'u Dürer'in atölyesinde çalışan diğer Hans'lardan (Hans Schüßle, Hans Suss von Kulmbach, and Hans Durer) ayırdığı düşünülmektedir. Bu atolyeye girmesiyle Hans Baldung hemen Dürer'in stiline ayak uydurmuş kendi imzasının bulunduğu ilk eseri olan "Aristo ve Philis" adlı tarihi mürekkepli kalem eskiz eserinde bu etki hemen anlaşılmaktadır. 1505-1507 döneminde Dürer'in İtalya'ya yaptığı ikinci seyahati vesilesiyle Hans Baldung'un onun atölyesinin idareciliğini yaptığı sanılmaktadır. Bu sonuç, vitray cam eser hazırlamak için yaptığı eskiz planları; 1505'den sonra hazırladığı tahta baskı eserleri ve 1507 başlarında hazırladığı gravürlerin incelenmesiyle çıkarılmıştır.

Dürer ve Baldung dostluk yapmaya devam etmişlerdir. Örneğin Dürer Hollanda'ya gittiğinde yanında satmak için Baldung'un tahta baskı eserlerini taşımıştır. 1507'de Baldung iki kilise sunak yeri tablosu hazırlamak için sipariş aldığı için Halle'ye gitmiştir. 1510 yılında ressamlar loncasına üye olmuştur. Bir şahsi resim atölyesi açmış; bu tarihten itibaren sanat hayatının sonuna kadar kullanacağı eserler üzerine yazdığı "HGB" imzasını kullanmaya başlamıştır. Sanatçı, bu dönemde hazırladığı eserlerde işlediği genel temalar bilinen mitolojik konular yanında ölümün daima yakınlığı ve cadılık ile büyücülük konularıdır. 1512'de Baldung Freiburg im Breisgau'da bulunan katedral (Fribürger Münster) için bir kilise sunağı tablosu hazırlamak için çok önemli bir sipariş almış ve bu şehirde yaşamaya başlamıştır. Siparişe göre sunak tablosu "Bakır Meryem'in Taç Giymesi" konusundaki bu eserini Baldung ancak 1516'da tamamlayabilmiştir.

Resim 0.11. Hans Baldung, *“Kadının Üç Çağı ve Ölüm”*, Yağlı Boya, Budapeşte, Milli Müze

Sanatçı döneminin önemli ressamı olan Dürer ve Cranach gibi, Alman Protestanlarının yanında yer almıştır. Yaptığı bir ağaç baskı eserinde bu mezhebin kurucusu Martin Luther'i bir Hristiyan evliyası gibi göstermiştir ve 1520'den itibaren hazırladığı eserlerinde maniyeizm sanatından fazlaca etkilenmeye başlamıştır. Özellikle yaptığı eserlerinin resimsel ve psikolojik içeriği bu akım prensiplerine gittikçe uymaya başlamıştır. Baldung patronlarından tablo siparişleri almakla beraber, kilise ve halk kütlesine hitap eden antik mitler ve tarihsel olaylar konularını işleyen eserler hazırlamıştır. Ayrıca eserler arasında protreler de önemli yer tutmuştur. Kutsal Roma Germen İmparatorları olan I. Maximilian ve V. Karl'in portrelerini yapmıştır. Baden Kontluğu (Margrave) hükümdarları ile yakın bağlantılar kurmuş, Kont Phillippe'in portresi "Münih Alte Pinakothek" galerilerinde bulunmaktadır. Karlsruhe'de Baden Kontu Christopher, karısı ve çocuklarının protreleri de sergilenmektedir. Kendi atölyesini ve üzerinde çalışmakta olduğu eserlerini olasılıkla o zamanki çırağı olan Nicolaus Kremer'e miras bırakmıştır.

3.1.3. Salvador Dali

Resim 0.12. Salvador Dali, “*Âdem ve Havva*”, Bronz, 1984.

“Âdem ve Havva” konulu bu çalışmasında sanatçı, cennetten düşmek üzere olan Âdem ile Havva’yı tasvir etmiştir. Sanatçı yılanı, Âdem ve Havva’nın arasında yasak meyveyi yedirmek için ikna etmeye çalışıyor iken çalışmıştır. Âdem elini kaldırmış Allah’a olan vaadi ile dayanılmaz çekici gelen bu günah arasında bir seçim yapmak üzeredir. Yılan üzerinde ki şüpheleri yok etmek, Âdem ile Havva’yı ikna etmek için kalp biçimde sevimli bir sembol olarak gösterilmiştir. (<http://viola.bz/salvador-dali-bronze-sculpture/> 17.01.2016/01:46)

3.2. EFSANELERİ YAPITLARINDA KONU OLARAK ELE ALAN ÇAĞDAŞ TÜRK HEYKEL SANATÇILARI

3.2.1. Ali Teoman Germener

Cumhuriyet sonrası ikinci kuşak modernist heykel sanatçıları arasında yer alan sanatçı, kendi çalışmalarını şu ifadelerle özetliyor; “Bu yaşa kadar çok alıcı kuşları gözlemledim, keskin, yaralayıcı pençeli, ürkütücü gagalı olanlar vardı. Tehdit dolu saldırgan gözleri olan vahşi kuşlar... Pek çok yılanlara rastladım. Tanımlamaya dilim varmaz. Nice yaratılmışlar geçti gözümün önünden. Her biri, bir iz bir duruş bıraktı. Suyun derinliklerinde, en sert çalkantıları umursamaz deniz kabukları gördüm, içine çekilmiş kayıtsız. Tüm gördüğüm hayvan hareket duruş ve eserleri insanın içinde gördüm” ifadeleriyle açıklamaktadır. (<http://www.gunesintamicinde.com/ali-teoman-germaner-alos-retrospektifi/> 24.01.2016/22:38)

Germaner, çağdaş sanatımızın en önemli sanatçılarından biridir ve sanat hayatı, 1949-1954 yılları arasında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Heykel Bölümü’nde Rudolf Belling, Zühtü Müridoğlu ve Ali Hadi Bara’nın eşliğinde öğrenim görmesiyle başlamıştır. Sanatçı, daha sonra 1960 yılında Fransız Hükümeti’nin bursuyla Paris’e giden sanatçı, 1961-1965 yılları arasında École des Beaux-Arts’da bulunmuştur. Burada René Collamarini’nin atölyesinde heykel ve W. S. Hayter’in atölyesinde gravür çalışmıştır. Germaner, Anadolu efsanelerini çalışmalarında ele alıp çağdaş biçimleme anlayışıyla ortaya koymuştur. 1957’den günümüze kadar devam eden çalışmaları arasında 1957-1964 arasında gerçekleştirdiği demir yapıları, 1970 sonrasında Zümrüdüanka’ları, 1980’lerden beri sürdürdüğü yılan serileri, ahşap yontuları ve bronz işleri başlıca yapıtlarını oluşturur. (<https://csmuze.anadolu.edu.tr/eser/germaner-ali-teomanalo%C5%9F> 24.01.2016/22:26)

Sanatçının ağaç ve bronz heykellerinde, gerçekdışı yaratıklar, doğaüstü varlıklar, fantastik şekillendirme anlayışının ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Serbest türlerde ve özgür biçimleme yönünde, çağdaş heykel sanatımıza yeni olanaklar yaratma amacı ve bu yapıtları belirleyici temel etkidir. Eserlerinde başlıca 6 figür görülmektedir; insan, at, yılan, denizkabağı, omurga ve buhurdan gibi otantik ve estetik

nesnelerdir. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Ali_Teoman_Germaner#Kitaplar.C4.B1
24.01.2016/22:29)

Resim 0.13. Ali Teoman Germaner. *“Zümrüd-ü Anka Serisinden”*, Bronz, 2002

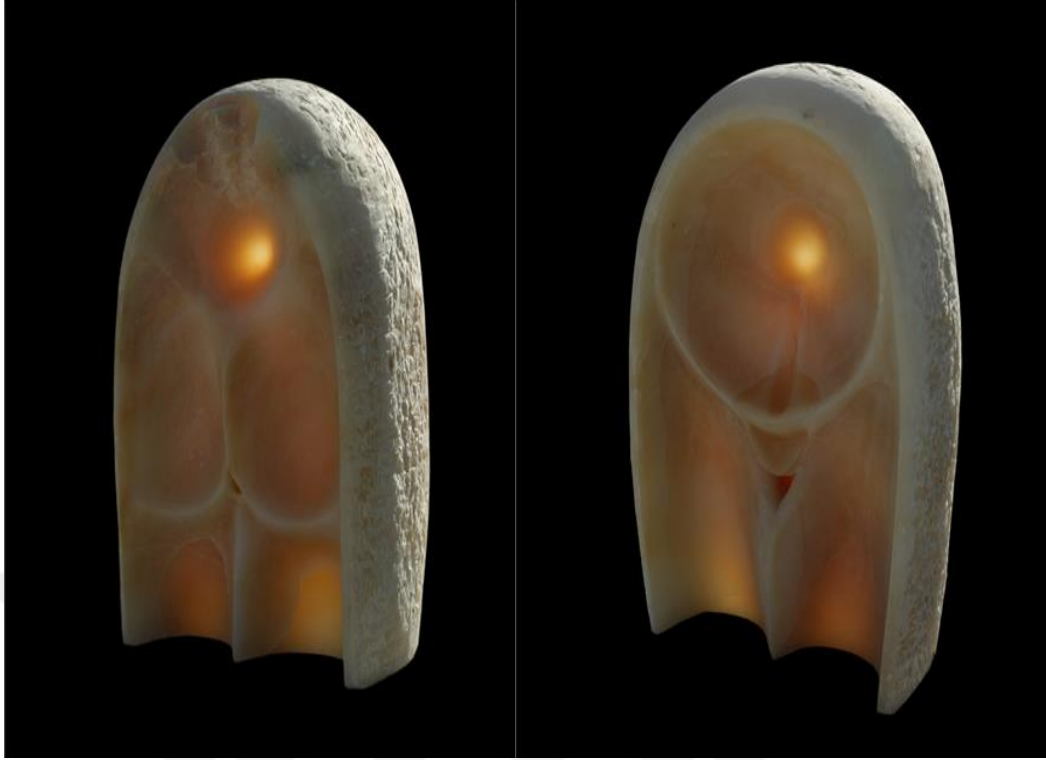

Resim 0.14. Ali Teoman Germener, *“Zümrüd-ü Anka Serisinden”*, Bronz, 2007

Germener'in ağaç ve bronz heykelleri gerçekdışı yaratıklar, düşsel varlıklar ve fantastik biçimlerden oluşmuştur. Serbest türde özgür olarak biçimlendirdiği bu çalışmaların amacı çağdaş türde yeni biçimler ortaya koymaktır. Heykellerinde görülen başlıca figürler mitolojik kaynaklı öğelerden oluşur. Bunlar arasında atlar, yılanlar, deniz kabukluları, gibi figürler yer alır. Bu çalışmalar belli bir yörenin mitolojisine ait değildir. Uzakdoğu, Uzakbatı, Türk ve Ortadoğu mitolojisine ait bir takım elemanları yapıtlarına kaynaklık eder. Bu masalsi öğeleri oluşturmalarının amacı, onun çevresindeki insanlara kendini daha anlaşılır kılma çabasından gelir. Onun için genellikle uzak geçmişin motiflerini kullanır. Bu yapıtlar bir dizi serilerden oluşur. Örneğin, Zümrüd-ü Anka serisi birçok kavramı içeren bir seridir. (Resim 13-14)'de "bu kuşlar keskin ve yaralayıcı pençeleri, ürkütücü gagaları olan ve her an yerinden uçabilecekmiş hissi veren formlardır. Bu heykellerin mekanik ve keskin hatları müthiş bir dinamikliğe ve harekete sahiptir. Bu heykel serilerinin yanı sıra, desenleri, linolyum ve çinko baskıları, yağlı boya ve guaj çalışmaları da bulunmaktadır" (Germener, 2001: 2)

3.2.2. Mehmet Aksoy

Mehmet Aksoy'da Anadolu efsaneleri üzerine yapıtlar vermiştir. Sanatçı, 1939'da Hatay'ın Yayladağı ilçesinde, şuanda Suriye sınırlarında kalan Kesap kasabasında dünyaya gelen sanatçı, ilk ve orta öğrenimini Yayladağı, Hatay, Tarsus ve Antakya'da yapmıştır. 1960 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin Resim bölümüne girmiş, daha sonra da Heykel bölümüne geçmiştir. 1961-1967 yılları arasında Prof. Şadi Çalık'ın atölyesinde öğrenim gören sanatçı, 1969-70 yıllarında aynı bölümde asistanlık yapmıştır. 1970'te Londra'ya oradan da Berlin'e geçerek, Hochschule der Künste'den 1977'de master derecesiyle mezun olmuştur. Berlin'de pek çok sanatçı topluluklarında ve politik etkinliklerde yer alan sanatçı, 1978'de Türkiye'ye dönerek 1980'e kadar İDGSA'da öğretim üyesi yapmıştır. (<http://www.sanalsahne.net/istanbul-devlet-guzel-sanatlar-akademisi-idgsa/> Erişim Tarihi:10.03.2014)

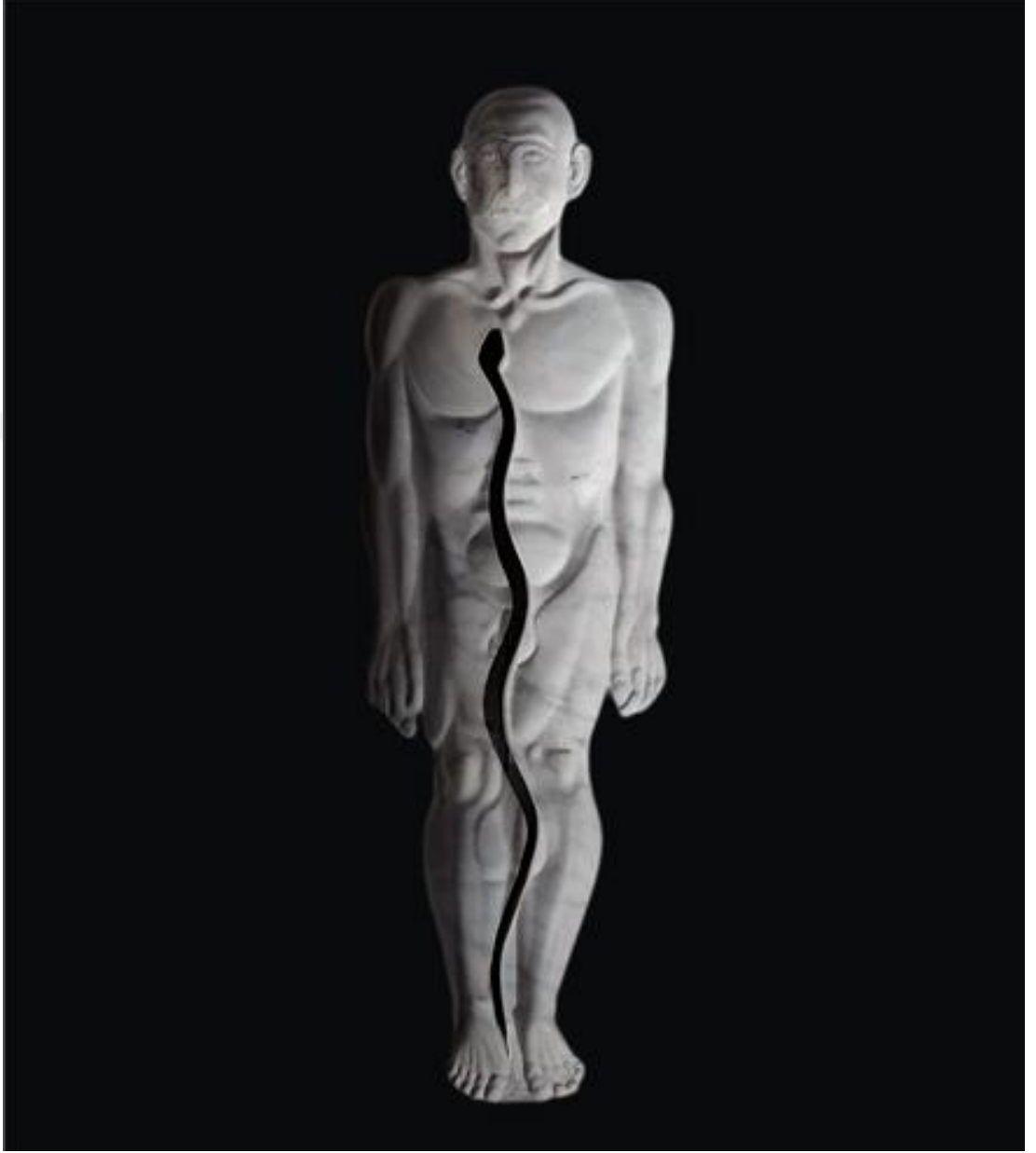

Resim 0.15. Mehmet AKSOY, “*Yaratılış Efsanesi*”, 2010, Oniks.

Pek çok uygarlık tarafından konu edinilen “yaratılış” efsanesi sanatçısında konu edildiği temalardan birisi olmuştur. Bu konularla ilgili olarak sanatçı şu ifadelerle çalışmalarını anlatmaktadır:

Sanatçı, yapıtlarının içeriği hakkında “...Gılgamış’ın gençlik otunu çalan ve ebedi gençliğe kavuşan yılanı ne demeli? Âdem ile Havva’ya elmayı ya da ayvayı gösterip, onları yemeğe ikna eden yine yılan. Bu kez farkındalığın ve gerçekliğin, çelişkinin ya da şeytanın sembolü olarak. Bergama’da Asklepion, süte karışan zehri ile hastaları iyi eden ve giderek tıbbın sembolü haline gelen yine bizim yılan. Bütün dünya mitoslarında yılanlarla ilgili hikâyeler var. Çoğu pozitif. Hristiyanlıkta şeytan yerine konmasının haricinde genellikle koruyucu, aydınlatıcı... Hatta Baltık ülkelerinde dünyanın varoluşu öncesi evrenin bir yumurta şeklinde görüldüğü, yumurtaya sarılı bir yılanın onu koruduğu ve olgunlaştığında da evrenin o yumurtadan var olduğu söylenir. Beni bu hikâyeler cezbettiler. Ben de kendimce yılanları yorumlamak istedim. Biraz araştırıp inceleyince kendimi yılanların içinde buldum, bu kadar zengin ve bu kadar geniş bir içerik her türlü anlatıma açık. Beni çok heyecanlandırdı. Bana en azından yüz tane heykel yaptırır. Âdem ile Havva’dan evrim teorisine kadar geniş bir yelpaze” ifadeleriyle çalışmalarını anlatmaktadır.

(<http://www.mehmetaksoy.com/pPages/pArtist.aspx?paID=627§ion=550&lang=TR&bhcp=1&periodID=&pageNo=20&exhID=0> 24.01.2016:23:17)

Resim 0.16. Mehmet AKSOY, “*Âdem*”, 2010, Mermer.

Sanatçı heykeli: “mekân içinde yer kaplayan, üç boyutlu, yeri yönü olan, yapıldığı alanın özelliklerini de içinde barındıran yapıt” şeklinde tanımlamakta ve heykel yaparken mekânın içeriği heykelin içeriğine katılmaktadır diyerek heykel sanatına yeni bir boyut kazandırmıştır. Sanatçının çalışmaları içerisinde efsanevi konuları ve sahneleri içeren pek çok esere imza atmıştır. Bu yönüyle sanatçı heykel sanatını zenginleştirmiştir.

Resim 0.17. Mehmet AKSOY, “*Havva*”, 2010, Mermer.

Yalçın, efsaneye göre, Gılgamış, ölümsüzlüğün sırrını çözebilmek için, atasını aramaya karar vermiştir. Kendisine böyle bir yolculuğun güçlükleri ve tehlikeleri hakkında çeşitli uyarılarda bulunulmuş olmasına rağmen gitmek istediği yere ulaşabilmesi için, “Maşu Dağları’nı ve ölüm sularını” aşmak zorunda kalacağı zorlu bir yolculuk yapması gerekeceğini; böyle bir yolculuğun o zamana dek yalnızca (Güneş Tanrı) Tanrı Şamaş’ın başarabildiği söylenmektedir. Yine de, Gılgamış yolculuğun bütün tehlikelerini göğüsler ve sonunda Utanapiştım’e ulaşmayı başardığını aktarmaktadır (Yalçın 1995: 78).

Resim 0.18. Mehmet AKSOY “*Gılgamış Gençlik Otu ve Yılan*”, 2009, Volkanik Tüf.

Tufan, yeryüzünün sular altında kalmasını anlatan bir öyküdür. Sümer’lere ait Gılgamış efsanesinde Tufan’ı, Tanrıça İştâr ve Bel’in başlattığı anlatılmıştır. Gılgamış, Tufan’dan kurtularak hayatta olduğunu öğrendiği Utnapiştım’i bulmak üzere yola çıkmıştır. Utnapiştım ölümsüzlüğün sırrını bilmektedir; Gılgamış onun yardımıyla bulduğu ölümsüzlük otuyla gençliğine yeniden dönecek ve ölümsüzlüğe kavuşacaktır. Ancak destanının insanlar için en üzücü bölümü burada başlamaktadır (Eliade, 2001: 29). Gılgamış ölümsüzlük otuna sahip olamadan onu, orada bulunan bir yılanı kaptırır ve Uruk’a eli boş dönmek zorunda kalmıştır. Bazı kaynaklarda ise, Gılgamış’ın ölümsüzlük otunu halkıyla birlikte yemek istediği belirtilmiştir. Sonuç olarak Gılgamış’ın ölüm karşısındaki yenilgisiyle son bulmuştur (Öğer, 2008: 76).

Resim 0.19. Mehmet AKSOY, “*Şahmeranın Gözyaşı*”, 2010, Mermer.

Resim 0.20. Mehmet AKSOY, “*Şahmeran*”, 1998, Çeşitli Taşlar.

Resim 0.21. Mehmet AKSOY, “*Şahmeran*”, 1989, Mermer ve Metal.

Resim 0.22. Mehmet AKSOY, “*Şahmeranın Katli*”, 1989, Mermer ve Kalker

3.2.3. Bihrat Mavitan

Sanatçı; 1948 İzmir doğumludur ve olan çağımızın efsaneler üzerine önemli tasarımlar yapan heykel traşlarındandır. Sayısız sergiler açan ve ödüller alan sanatçı resimlerinde ve heykellerinde fanstanstik kalıplara uygulanış figürleri dekoratif ağırlıklı bir anlayış biçiminde ele aldığı görülmektedir. Heykel henüz insanların hayatına girmediyen sanatçı bu konuda toplumun heykel sanatına ilgi duyması için heykel traşın heykeli topluma anlatması ve bu konuda toplumu eğitmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Heykeltraş, biraz ressam, biraz mimar ve üç boyutlu tasarım yapan olarak değerlendiren Mavitan çalışmalarında Anadolu efsanelerinden olan “Nuh Tufanı”

“Truv” ve “Yedi Uyurlar” üzerine çağdaş heykel anlayışında kendi anlatım diliyle ele almış olduğu çalışmalarında farklı yorumlamalar getirmiştir.

Resim 0.23. Bihrat MAVİTAN, *“Haçlı Nuh”*, Kösele k:1369

Resim 0.24. Bihrat MAVİTAN, *“Katı Maran”*, Bronz k:1198

Resim 0.25. Bihret MAVİTAN, *“Truvalı At”*, Ahşap ve kösele

Resim 0.26. Bihret MAVİTAN, *“Truvalı Atlar”*, Ahşap ve kösele

Resim 0.27. Bihrat MAVİTAN, *“Yedi Uyanmışlara Destan”*, Maun - Ramin – Bronz

Resim 0.28. Bihrat MAVİTAN, “*M Dağında Nuh Teknesi*”, Maun - Ramin – Bronz

Resim 0.29. Bihrat MAVİTAN, “*Nuh Teknesi*”, Maun - Ramin – Bronz

Sanatçı yapıtları hakkında; “sanatımda, heykel bir düşün peşi sıra gelir, bu düş bir figürdür. Bu figüre kendimi yakıştırıyorsam da, bu figür kimliksizdir. Benim düşlediğim her kişi olur. Bilmedik ya da çok bildik bir mekânda dolaşıverirler, bilmedik ya da çok bildik bir mekâna doluşuverirler ve o noktada hareket son bulur” şeklinde ifade etmektedir.

(www.bihratmavitan.net/pPages/pArtist.aspx?paID=245§ion=550&lang=TR&bhcp=1&periodID=&pageNo=1&exhID=0 16.05.2016,23:09)

3.4. ANADOLU EFSANELERİ KONUSUNU YAPITLARINDA ELE ALAN FARKLI DİSİPLİNLERDEKİ YERLİ SANATÇILAR

3.4.1. Ahmet Güneştekin

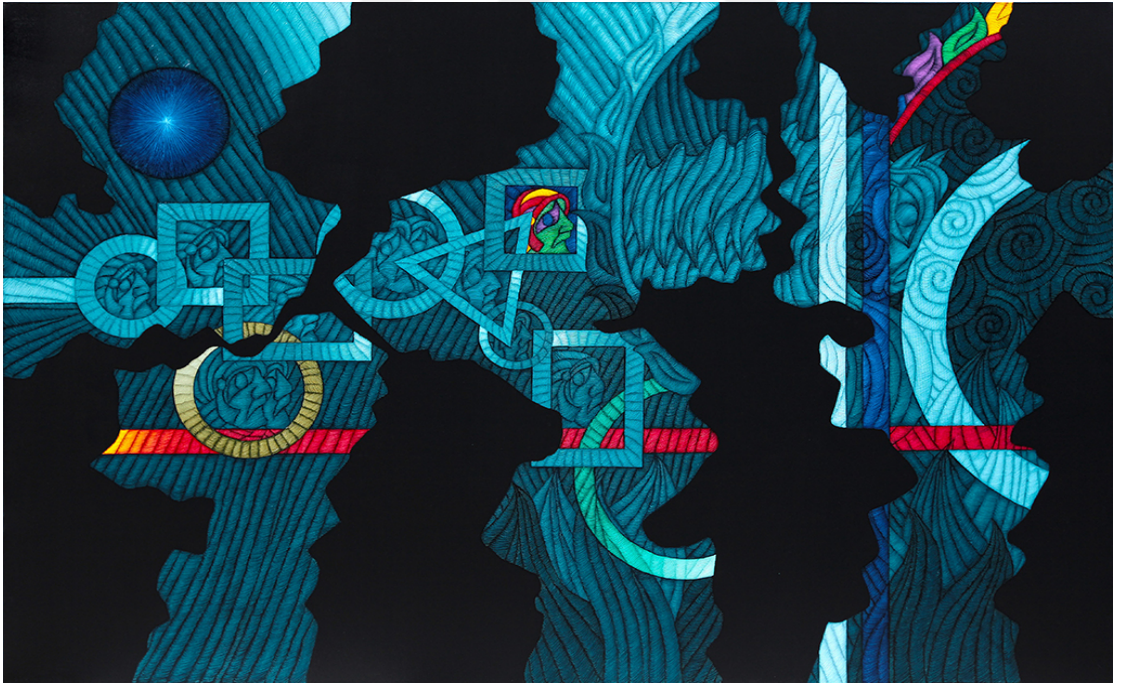
İlk sergisi 1981'de öğrenim gördüğü lisenin kütüphanesinde açan sanatçı, 1997-2003 yılları arası Anadolu seyahatlerine çıkarak, bu seyahatlerden efsaneler derlemiş ve tuvaline aktarmıştır. 2003'te Atatürk Kültür Merkezi'nde "Karanlıktan Sonraki Renkler" isimli ilk büyük sergisini açtı. Resim çalışmaları devam ederken 2005'te bir yandan da "Güneşin İzinde" adlı belgesel projesini gerçekleştirdi. 2008 yılında ise "Ustalarla Güneşin İzinde Sergileri" başlığıyla 81 il, 81 sanatçı, 81 sergi projesini hayata geçirdi; bu proje kapsamında çağdaş Türk sanatının bütün ustalarını, eserleriyle beraber Anadolu'ya taşıyarak tarihi mekânlarda sergiler açmasını sağlamıştır. Yurtiçi ve yurtdışında yüzden fazla kişisel ve karma sergiye katılan ve çalışmalarını kendi atölyesinde sürdüren sanatçı eserleri, Anadolu efsanelerinden yola çıkarak oluşturan sanatçının yurtiçi ve yurtdışındaki birçok koleksiyonda yer almaktadır (Güneştekin, 2009: 4)

Resim 0.30. Ahmet Güneştekin, “*Âdem ile Havva*”, Yağlı Boya, 2010

Resim 0.31. Ahmet Güneştekin, “*Güneşe varan Anka*”, Yağlı Boya, 2010

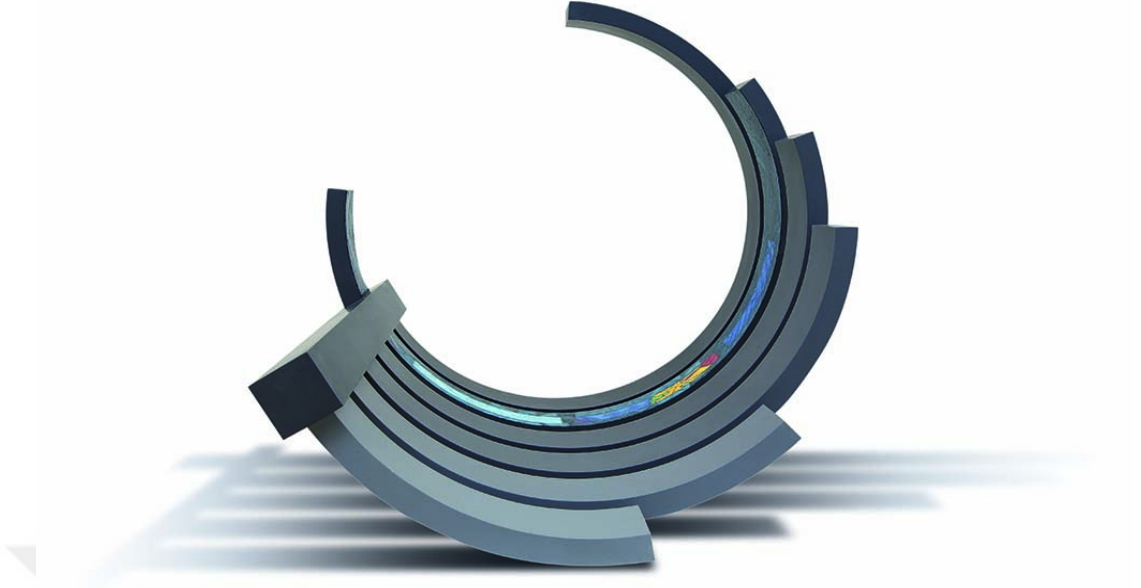
Resim 0.32. Ahmet Güneştekin, “*Troya'nın Son Günü*”, Yağlı Boya, 2010

Resim 0.33. Ahmet Güneştekin, “*Şahmeran’ın Son Günü*”, Yağlı Boya, 2010

Resim 0.34. Ahmet Güneştekin, “*Âdem'in Kaburgaları*”, Yağlı Boya, 2010

Resim 0.35. Ahmet Güneştekin, “*Âdem'in Kaburgaları*”, Yağlı Boya, 2010

Resim 0.36. Ahmet Güneştekin, “*Çağ Tufanı*”, Yağlı Boya, 2010

Resim 0.37. Ahmet Güneştekin, “*Şahmaran*”, Yağlı Boya, 2010

Sanatçı, çok zengin bir birikime sahip Mezopotamya topraklarında, tarih boyunca yaşanan efsane, mitoloji ve aşk hikâyelerinden yola çıkarak kendine özgü bir resim dili oluşturmuş ve onun otantik yanı kendi varoluşunun altını çizmektedir. Modernizm’i sorgulayarak kendi öz kimliğine dönüş yapmıştır. Anadolu ve Mezopotamya dünyasına ait mitolojik figürlerden hareketle kaynağını unutmadan, yeni bir biçim dili yakalamıştır.

Resim 0.38. Ahmet Güneştekin, “*Zümrüd-ü Anka*”, Yağlı Boya, 2010

Zümrüd-ü Anka, Şahmaran ve Medusa gibi sözlü geleneğin içinden gelen figürleri bir masal mekânı içinde resmetmiş, kurduğu bu düşsel mekânlar birçok katman oluşturmuş ve bu rengârenk ve çok ince bir titizlikle işlenmiş parçalı mekânlar arasından bir Zümrüd-ü Anka'nın kurtarıcı, yeniden doğuş imgesine gönderme yapmıştır.

Resim 0.39. Ahmet Güneştekin, “*Şahmaran’a Veda*”, Yağlı Boya, 2010

3.4.2. Can Göknil

Can Göknil’de yaşadığı Anadolu topraklarındaki uygarlıkların yaratmış olduğu efsane Orta Asya Türk Şaman mitolojilerinden yola çıkarak yapıtlarını ortaya koymuştur. Sanatçı konu ile ilgili olarak; şaman inancı ve bu inancın oluşturduğu mitoslar, kültür tarihimiz için olduğu kadar sanat tarihimiz için de büyük önem taşımaktadır. Bazı araştırmacılar, haklı olarak ülkemizde şaman inancının yapıtlarda tam olarak ifade bulamadığını düşünürler. Batı sanatı kendi oluşturdukları mitoloji kaynaklarından yıllarca faydalanmışlardır. Buna rağmen Türk mitolojisi, sanatçılarımız tarafından yeterince araştırılmamakta bazı heykel ve resim sanatçısı dışında bu konulara ilgi gösterilmemektedir. Bu nedenle de Türk mitolojisi, çağdaş Türk sanatına çok az yansımaktadır. Bununla birlikte son yıllarda bu durumun yavaş yavaş değişmekte olduğunu görmek sevindiricidir ifadelerini kullanmıştır.

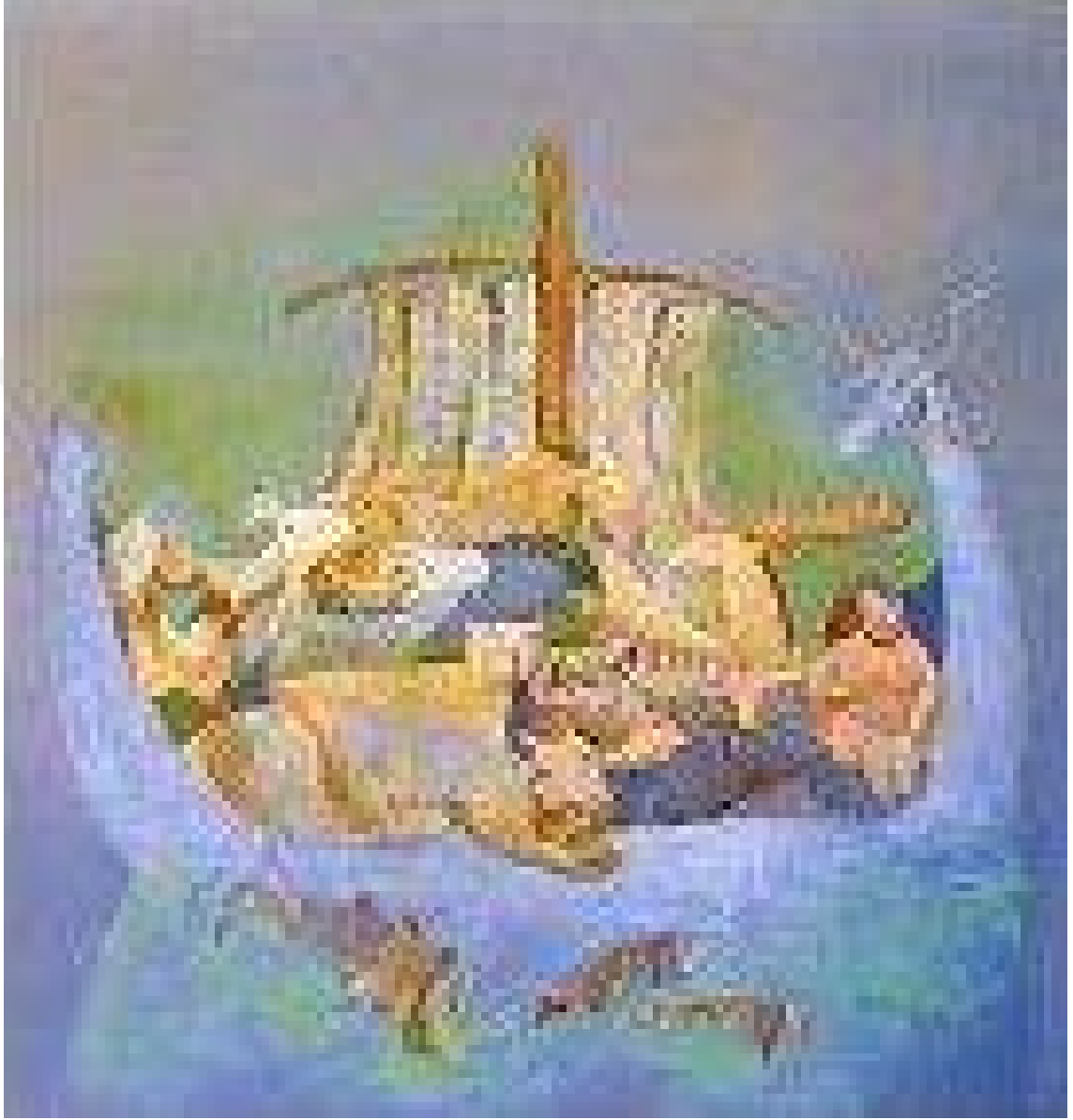
(<http://www.kaynakca.info/eser/6843640/samanizm-ve-can-goknil-in-yapitlarindaki-izdusumleri>,02.01.2016 / 22.30)

Resim 0.40. Can Göknil, *“Hayat Ağacı ve Şahmeran”*

Sanatçı, son yıllardaki çalışmalarını Ağaçlarla İlgili İnanışlar (1986), Anadolu Tanrıçaları (1994), Orta Asya’dan Anadolu’ya Yaratılış Efsaneleri (1996), Muskalar (1999), Akkızlar- Karakızlar (2001), Kader (2004) gibi sergilerde ortaya koymuştur. Bu sergi başlıklarından da açıkça anlaşıldığı gibi, Türk mitolojisi ve Türklerin tarih öncesi inançlar sanatçının ana temalarıdır. Sanatçının sergi çalışmaları, kronolojik anlamda Orta Asya ve İslam sonrası olarak ayrılmakta ve bu ayırım, temalardaki sürekliliğin

izlenmesi bakımından izleyicide farklı ufuklar açması sebebiyle önem taşımaktadır. (<http://www.kaynakca.info/eser/6843640/samanizm-ve-can-goknil-in-yapitlarindaki-izdusumleri>,02.01.2016 / 22.47)

Resim 0.41. Can Göknil, *“Nehirlerin sık taşıdığı bölgelerde Tufan söylenceleri gelişmiş”*

Göknil, Anadolu efsanelerini, masallarını ve halk inançlarını yapıtlarında yaşatan bir sanatçıdır. “Nereye aidim, köklerim nerede, beni farklı kılan nedir” gibi sorular sanatçının sanat yolculuğunun başlangıcı hakkında fikir vermektedir. “Kültürel kimlik arayışım sanatsal bir kimliğe dönüştü” ifadeleriyle sanat yolculuğunu özetlemekte ve

ilham kaynağı olarak ta Anadolu halkının inançları ile mitolojisini işaret etmektedir. İnsanın özünün mitolojiye dayandığını belirten sanatçı, yıllardır birçok sanatçının esinlendiği Şahmaran efsanesi ile ilgili çalışmalar üretmiştir. Sanatçı, Şahmaran resimlerinde de geleneksel imgeleri kişisel yorumları doğrultusunda yeniden şekillendirmiştir. Ayrıca sanatçı, Şahmaran figürü için Abdi Musa'nın Camasbname'sini esas aldığı bilinmektedir. Göknil, Camasbname'deki Şahmaran hikâyesinden esinlenerek başladığı çalışmalar sonunda zengin bir Şahmaran serisi oluşturmuştur. Bu çalışmaların ilk verimi öyküyü yorumlayan kompozisyonlar. Camasb'ın öyküsünden hareketle kâğıt üzerine çini mürekkebi ve suluboya ile yaptığı desen çalışmaları ki bu çalışmalar, Yapı Kredi Yayınları tarafından “Belki Varmış, Belki Yokmuş” isimli kitapta toparlanarak birarada kullanılmıştır” (Beyinli, 2007: 78).

Resim 0.42. Can Göknil, “*Camasbname Sahmaran1*”, 2002

Resim 0.43. Can Göknil, *“Gelin Mar”*, 2004

Daha sonra Göknil, geleneksel sanatlardaki Şahmaran resimlerine yönelmiş ve bu resimlerinde, Şahmaran figürünün çok kullanıldığı geleneksel cam altı resim tekniğini değişik bir şekilde uygulamıştır. Bu yöntem sanatçının ilk kez denediği bir tekniktir ve figürleri oluştururken pulları kullanmıştır. Sonuç olarak ortaya geleneksel çağrışımları yapan, ancak gece karanlığında “Şah Mar”, “Pullu Mar”, “Gelin Mar” gibi sanatının özgün yorumlarını yansıtan renkli Şahmaran resimleri çıkmıştır. Bu resimler Şahmaran efsanesinin halk tarafından benimsenmesindeki sıcaklığını ve insancılığını duyurmuştur. Buna karşılık Şahmaran figürünün etrafına gizemli mühürler, şekiller, eski tılsımlar yerleştirerek ilk defa kesyap uygulamasını kullanarak karışık teknikle yaptığı resimlerde Şahmaran figürünün hayat ve ölüm arasındaki gizemli karmaşık

ilişkilerini ortaya koymuştur ve sanatçı ölümsüzlük, sonsuz, bilgelik kavramlarını Şahmaran ile görselleştirmiştir” (Göknil, 2009: 3).

3.4.3. A.Aysun Sandıklıoğlu

Seramik ve cam sanatı alanı üzerine eğitim alan sanatçı, çalışmalarında tema olarak savaşçıların kullandığı başlıklardan yola çıkarak yapıtlarını oluşturmuştur. Seri halinde hazırladığı yapıtlar, seramik sanatının plastik etkisini kullanmıştır.

Resim 0.44. A.Aysun Sandıklıoğlu, “*Düş ve gerçek Truva*” Troia 4, Seramik.

Resim 0.45. A.Aysun Sandıkçıoğlu, *“Düş ve gerçek Truva”* , Troia 8, Seramik.

Truva savaşında kullanılan mihver örneklerinden yararlanarak konu aldığı bu çalışmalarında savaşın soğuk yönü anlatılmaya çalışılmıştır. Savaşçı başlıklarından oluşan tasarımları kendi hayal gücüne yorumlamaları ile güçlendirmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KİŞİSEL ÇALIŞMALAR

Sanatçının hayal gücü ile yoğurup biçimlendirdiği imgeler gerçek dünyadan bir nesnenin birebir kopyası hiçbir zaman olmamıştır. Sanatçı kendi kavramlarına bağlı olarak bir şeyleri değiştirir, bazılarını atar ve canlandırdığı bir takım düşüncelerle arasında ve bir bütünlük halinde dengeyi sağlamaya çalışır. Efsanelerin içinden çıkan düşsel imgeler, yeniden biçimlenerek, sanatçının elinde kendi yapıtı olarak özgün birer heykele dönüşebilmesi mümkündür.

Sanatçı düşsel olarak gerçeklerden, gerçek dünyadan kopmak, uzaklaşmak istese de, hiçbir zaman kendini dünyanın gerçeklerinden tam olarak soyutlaması mümkün değildir. Bu çerçevede sanatçı, yaşadığı gerçeklikten doğan algılardan, yaşam deneyimlerinden, gözlemlerinden oluşturduğu yeni yaratıcı fikirlerle farklı arayışlar içrisine girebilir.

“Çağdaş heykel sanatında Anadolu efsaneleri” adlı bu çalışmada Anadolu efsanelerinde görülen karakterler araştırılmış ve buna bağlı olarak en belirgin özellikleri dikkate alınarak, heykel sanatıyla arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

4.1. “TRUVA I-II-III”

Resim 0.1. Fuat Kaplan, “*Truva I*”, Aliminyum, 2016

Anadolu topraklarında meydana gelen tarih sahnesinde yerini almış en önemli olaylardan bir tanesi Truva savaşıdır. Birçok çağdaş sanatçının ilgisini çeken, bu anlamda merak uyandıran Truva efsanesi ve anlatıları esin kaynağı olmaya devam etmektedir. Truva birçok duygu zıtlıklarının, yalnızca savaşın ve acılar değil sabrın, aşkın, cesaretin bir arada yaşanmış olduğu nadir rastlanacak olaylardan biridir. Truva efsanesinin vazgeçilmez kilit noktalarındandır. Truva’lılar ile Akhalar arasında meydana gelen, yaklaşık on yıl süren uzun bir dönemi kapsamaktadır. Bu yönüyle “Truva Atı” savaşın kazanılmasının önünü açan çok önemli bir araç olmuştur. Aşılması

hiçte kolay olmayan Truva kentinin kapılarını aralayan, zekice düşünülmüş savaş stratejisidir.

Resim 0.2. Fuat Kaplan, “*Truva II*”, Aliminyum, 2016

Tüm bu yönleriyle birçok sanat alanına konu olan Truva çalışmalarımız arasına dâhil olmuştur. Truva Atı kentin aşılması imkânsız olan kapılarını açmış olması, çalışmaların çıkış noktasını oluşturmaktadır. Sembolik olarak anahtar biçiminde tasarlanan Truva I-II-III heykelleri Truva atının fiili olarak gerçekleştirdiği eylemi konu

almıştır. Anahtar formu verilmiş olan bu tasarımlar, madenler arasında işlenmesi ve şekil verilerek yontulması kolay alüminyum metalinden oluşmaktadır. Çalışmalar, kalıplar halinde dökülmüş parçalardan tamamen yotu tekniği kullanılarak hazırlanmıştır. Kullanılan malzemenin kolay işlenebilirliği ve diğer metallere oranla daha yumuşak bir yapıda oluşu da efsane ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Truva atının kentin surlarını kolaylıkla aşmış olmasından yola çıkılarak bu malzeme kullanılmıştır. Farklı üç biçim ve form halinde hazırlanmış çalışmalardan oluşmaktadır. Malzemenin kolay işlenebilirliğinin yanı sıra pürüzsüz ve parlak bir zemin, kolay erişilebilinmeside seçilmesinde etkili olmuştur.

Resim 0.3. Fuat Kaplan, *“Truva III”*, Aliminyum, 2016

4.2. “SULAR ÇEKİLİNCE”

Resim 0.4. Fuat Kaplan, “*Sular Çekilince*”, Pomza Taşı-Alüminyum, 2016

Tufan efsanesi, dini kaynaklara göre ve en bilindik adıyla Nuh tufanı, çağlar öncesinden günümüze kadar çeşitli medeniyetlerde anlatıla gelmiştir. Tufanın büyüklüğü, yok edici gücü ve insanlık için vermiş olduğu mesajlar bakımından çok önemlidir. Efsanenin neredeyse tüm toplumlarda anlatıla gelmiştir. Yer yer farklılıklar gözlense de bu farklılıklar sadece kahramanların isimlerinin değişmesinden öteye geçmemiştir. Olayın oluş şekli, süresi ve olay içerisinde karşılaşılan materyal ve insan unsuru değişmemiştir. İnsanlık açısından ders çıkarılması gereken ibretlik ve bir o kadar da insanoğlunun acızlığını gözler önüne sermektedir.

“Sular Çekilince” tufanın son bulması ve geminin bahsi geçen dağ sırasına oturmasında ilham alınarak oluşturulmuştur. Volmanik bir kayaç olan pomza taşından meydana gelen dağ formu üzerinde, alüminyum blok yontularak oluşturulan gemi biçimli kütle bulunmaktadır. Geminin yapım aşamasında semavi kaynaklarda belirtilmiş

olan ölçülerden yararlanılarak belirli oranlarda küçültülmüş maketi şeklinde yapmaya özen gösterilmiştir.

Resim 0.5. Fuat Kaplan, “*Tufan*”, Traverten-Aliminyum, 2007

4.3. “YEDİ UYURLAR”

Mağaralar insanlık tarihi boyunca barınma ihticacıyla başlayan ve o günden günümüze kadar belirli amaçlarla kullanılmaya devam edegelen bir yönüyle kutsallık atfedilen önemli mekânlar arasındadır. Farklı birçok kültürde kullanılmış olan bu mekânlar insanoğlunu kucaklamış ve her türlü zorluğa karşı onu korumuştur. Efsanede bahsi geçen insanlarda korunma amacı ile pek çoğu Anadolu'da olmakla beraber birçok yerde olduğu idda edilen bir mağaraya sığınmak zorunda kalmışlardır.

Resim 0.6. Fuat Kaplan, “Yedi Uyurlar”, Bazalt-Aliminyum-Bronz, 2016

Çalışmalarda mağara hissini verebilmek için doğada amorf biçimde bulunan volkanik bazalt taşı kullanılmıştır. Taşın doğal formuna çok fazla müdahale etmeden sadece iç bölümünün oyulması ile mağara benzeri bir biçim oluşturulmaya çalışılmıştır. Yedi Uyurlar diye de adlandırılan, bu kişiler diğer boyutuyla aslında zamanda yolculuk yapmışlardır. Bizim anladığımız biçimden farklı olarak belirli bir süre uyuyarak zamanlar arası yolculuk yapmışlardır. O günden günümüze bir köprü vazifesi ve aktarıcı olarak bilenlere hatırlatma bilmeyenler içinse uyarma ve farkındalık yaratma maksadıyla yapılan bu çalışmalar insanlar için yol gösterme amacı taşıyarak

tasarlanmıştır. Bazalt taş içerisinde uyuyanlar sembolik olarak aliminyum ve bronz metaller kullanılarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Resim 0.7. Fuat Kaplan, “Yedi Uyurlar II”, Bazalt-Aliminyum-Bronz, 2007

4.4. “DERT MARAN”

Resim 0.8. Fuat Kaplan, “*Dert Maran*”, Bazalt-Aliminyum-Bronz, 2016

Anadolu kaynaklı olan Şahmeran efsanesi hafızalardaki canlılığını günümüzde de korumaktadır. İnsani değerler açısından ibretlik bir durumu içerisinde barındıran ve üzerinde düşünülüp ders çıkartılması gereken bir efsane olan Şahmeran ve insanoğlu arasında geçmektedir. İnsanğolunun namertliği ve çıkarları uğruna vefa duygusunu göz ardı eden bir tutumu anlatmaktadır. Şahmeranın zor durumda kalan insana yardımları ve hayatta kalabilmesi için kendi canını tehlikeye atabilme hikâyesidir. Efsane insan açısından mutlu sonla neticelenmiş olsada acı çeken ve canından vazgeçen Şahmeran efsanesinin ana karakteridir. Efsanenin son bölümünde yer alan padişahın hasta olması ve şifasının Şahmeranın elinde oluşu eserlerin yapımını etkilemiştir. Şahmeran’ın insanoğluna yapmış olduğu son iyilik olarakta kabul edilebilecek olan nasihati; “başım ve gövdem padişaha şifa olsun ancak kuyruğumu vezire yedirin” diye telkinde bulunması yuvasında bir anne gibi göründen sakınıp koruduğu insanğoluna yaptığı son

iyilik olarak değerlendirilebilir. İşte tamda bu noktada çalışmaların oluşması için zemin oluşmuştur. Çıkış noktası padişahın şifa vezirinin ise zehirlenip ölmesi ile başlamaktadır. Çalışmada zehirleyici etkisi sebebiyle kurşun madeni yılan kuyruğu biçiminde tasvir edilmiştir. Andezit taşı kullanılarak hazırlanan servis tabağı biçimde ki taş aynı zamanda kuyruk formu verilen kurşun bloğun kaidesi taşıyıcı unsuru olarak düşünülmüştür.

4.5. “ANKA’NIN GÖZYAŞLARI”

Resim 0.9. Fuat Kaplan, “*Anka’nın Göz Yaşları*”, Bazalt-Akik, 2016

Pekçok kültür ve inanç içerisinde varlığını korumuş olan efsanevi bir kuştur Anka. Ulaşılması zor olan, yaşadığı yer bakımından farklı anlatılar bulunmaktadır. Fiziksel özellikleri kültürler arasında farklılık gösterebilir Anka genellikle iyi yönleri ile bilinmektedir. Anka’nın yaşamını belli bir süre devam ettirdikten sonra kendine yuva yapması kendini tutuşturarak hayatına son vermesi ve yandıktan sonra yuvasındaki küllerden yeniden doğması onu daha da esrarengiz bir yaratık olarak bilinmesine sebep

olmuştur. Çalışmaların oluşmasında Anka'nın yaşamının tüm evrelerinden hayatını kaybettiği ana kadar yaşamış olduğu acılar “Anka'nın Göz Yaşları” isimli yapının oluşmasında etkili olmuştur. Yapı bakımından bakıldığında kafa formuna yakın bazalt taşı kullanılan bu çalışmada, doğada amorf olarak bulunan malzemeye çok fazla müdahale yapılmadan taşın formuna uygun bir şekilde sadece göz boşluğu açılmıştır. Çalışmada mesajın daha vurgulu bir şekilde anlatılabilmesi için göz boşluğunda yarı kıymetli taş olan akik taşı kullanılmıştır. Kuvars grubu olarakta bilinen akik; “Ölümsüz Taş” ve “Yemen Taşı” olarak da bilinmektedir. Akik taşının faydalı özellikleri ile Anka arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır.

Resim 0.10. Fuat Kaplan, “*Anka Yeniden Doğuyor*”, Alemenyum-Demir Tel- Sac- Alçı, 2016

“Anka Yeniden Doğuyor” isimli çalışmada ise kendini yakarak hayatına son veren Anka'nın yeniden küllerinden doğması konu edinilmiştir. Efsaneye göre Anka tüylerini tutuşturarak hayatına son vermekte, ancak daha sonra küllerinden ve kemiklerinden bir yumurta oluşmakta oluşan bu yumurtadan da Anka yeniden doğmaktadır. Bu anlamıyla çalışmaya konu olmuş, birbirinden farklı metal kullanılarak kuş yuvası formu oluşturulmuştur. Küllerinden ve kemiklerinden yeni bir yumurtayla yeniden dünyaya

gelen Anka yuva içerisine yerleştirilen yumurta ile efsanede anlatılanlar arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. İzleyici, bu yeniden doğuşun heyecanı, merak duygusunu ve yumurtanın içerisinden nasıl bir varlığın hayat bulacağı gibi sorularla baş başa bırakılmıştır. Hakkında bazı anlatılar bulunmasına rağmen pek fazla bilgi sahibi olmadığımız Anka efsanede olduğu gibi gizemi ve sırlarıda içerisinde barındırmaya devam etmektedir. Tüm bu yönleriyle çalışma izleyici açısından merak, heyecan ve soru işaretleriyle dolu bir bekleyişe davet etmektedir.

4.6. “SON UMUT”

Resim 0.11. Fuat Kaplan, “*Son Umut*”, Bazalt-Bronz, 2016

Sümer kaynaklı tabletlerde geçen, Gılgamış karakterinin yaşamış olduğu olaylardan birisi olan “Ölümsüzlük Otu”nu arama hikâyesidir. Efsaneye göre, Gılgamış ve sadık dostu Endiku birlikte giriştikleri zorlu görevlerin üstesinden gelmektedirler. Gılgamış, Endiku’nun bilgeliğiyle tüm bu zorlukların ardından sonsuzluğun ve ölümsüzlüğün kapısını aralamasını sağlayacak son bir görev olan “Ölümsüzlük Otu”nu aramaya koyulur. Çıkıştığı bu zorlu yolculuk sırasında yalnız kalmıştır. Bir nevi koruyan sadık arkadaşı Endiku hayatını kaybetmiştir.

“Son Umut” isimli çalışmada bazalt kaya üzerine yılan formunda yontularak kazınmış boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk yılanın kısa bir süre ortaya çıkıp ölümsüzlük otunu yuttuktan sonra ortadan kaybolması olayını ve o anı anlatmayı amaçlamıştır. Efsanede Gılgamış, yol arkadaşı Endiku ile giriştikleri onca serüvene rağmen sonunda Endiku’nun hayatını kaybettiğini görmesi bu sınırlı hayatta elde edilebilecek en değerli olgunun ölümsüzlük olduğunu bilmektedir. Ancak Gılgamış, efsanede olduğu ve çalışmada anlatılmaya çalışıldığı üzere ölümsüzlüğünde o kadar kolay elde edilemediği gerçeği ile yüzleşmek zorunda kalır.

SONUÇ

Efsaneler, içinden çıktıkları toplumun çeşitli konuları hakkında neler düşündüklerini belirtmektedirler. Meydana geldikleri dönemlerde yazı kullanılmadığından dolayı sözlü olarak sonraki nesillere aktarılmış, ancak yazıya geçildikten sonra kalıcı hale gelmişlerdir. Kısacası efsaneler, dünyayı, insanı ve hayatı ele alır, bize onların tabiatüstü kökenini ve tarihini öğretir.

Efsaneler, olağanüstü varlıkları konu edindiğinden ve kutsal sayıldıklarından dolayı inanç unsurlarını da içlerinde barındırırlar. Bunun yanı sıra modern toplumlarda da kutsal ve olağanüstü efsaneler kalmadığından inanç şeklinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ancak efsanevi anlatılar geçmiş uygarlıklardan farklı olarak sadece inançla ilişkili değil aynı zamanda bu günün dünyasını etkileyen siyasal, sosyal ve teknolojik gelişmeler ışığında yeniden yorumlamalara ve farklı ürünler, yapıtlar oluşturulmaya devam etmiştir.

Kültürel, siyasal ve ekonomik açıdan geçiş güzergâhı üzerinde bulunan Anadolu tüm bu özelliklerinin yanı sıra pek çok uygarlığın ana yurdu olmuştur. İşte bu zengin Anadolu'nun insan elinin değdiği her taşında, toprağında bir efsaneye rastlamak mümkündür. Asya ile Avrupa kıtaları arasında bir köprü olan Anadolu'nun kültür zenginliği, üzerinde yüzyıllarca çok çeşitli medeniyetleri ağırlamasından kaynaklanmaktadır. Bu zengin geçmişiyle dünya medeniyetlerinin oluşumunda daima ilham kaynağı olmuştur. Dünyanın neresinde olursa olsun efsaneler, köken olarak Anadolu kaynaklı olduğundan kişiler ve isimler değişse de anlatılan olay verilmek istenilen mesaj aynı olmuştur. Tıpkı efsanelerde olduğu gibi heykel sanatında da bu olgunun değişmediğini görebiliriz.

Bilimin ve sanatın ışığında günümüze kadar ulaşan efsaneler, birçok bilim alanının içine girmesine rağmen özellikle mimari ve heykel sanatındaki anlatım örnekleri bu konu hakkında daha fazla bilgiye ulaşmamızı sağlamıştır. Heykel ve efsane ilişkisine dair farklı uygarlıklardan sayısız örneklerle rastlamamız mümkündür. Özellikle Anadolu, Mezopotamya, Yunan ve Mısır uygarlıklarında inanca dayanan efsaneler sadece bir uygarlığın kültür ve sanatında değil aynı zamanda daha sonra var olan uygarlıkların kültürlerinin ve sanatlarının gelişmesinde de etkili olmuşlardır.

Sanatçı düşsel olarak gerçeklerden, gerçek dünyadan kopmak, uzaklaşmak istese de, hiçbir zaman kendini dünyanın gerçeklerinden tam olarak soyutlaması mümkün olmamıştır. Bu çerçevede sanatçı, yaşadığı gerçeklikten doğan algılardan, yaşam deneyimlerinden, gözlemlerinden yararlanarak yeni ve güncel eserler oluşturabilmiştir. Efsanelerin kökenleri hakkındaki görüşler yeni araştırmalar yapıldıkça, ortaya daha yeni olgular konuldukça konuşulmaya ve daha uzun yıllar tartışılmaya devam edeceği açıktır.

İnsanoğlunun var oluş süreci içerisinde doğayı ve doğa olaylarını anlaması açısından önemli belgeler olan efsaneler, mitler ve söylenceler insanlığın tarihsel serüvenini öğrenmemizde aydınlatıcı bilgilerden oluşmaktadır. Bilmediği, anlamlandıramadığı korkular karşısında efsaneler üreten insanoğlunun var olduğu süre boyunca efsaneler konusundaki üretimini sürdüreceğini ve oluşturulacak yeni efsanevi ürünlerin sanata ve topluma ilham kaynağı olmaya devam edeceği de açıktır. İnsanın doğasında, anlama çabası, inanma ihtiyacı, sığınma duygusu; yani korkuları, umutları, beklentileri, inançları ve hayalleri vardır. İşte bu duygularla şekillenen efsaneler bir bakmışsınız bir film, bir roman, bir resim veya bir heykel olarak karşınıza çıkmıştır.

Sonuç olarak insanoğlu varolduğu sürece efsaneler, insanlığın ilgisini çekmeye sanatçılar tarafından da izleyiciye aktarma noktasında yeni pek çok çalışmalar yapmaları için kaynak olmaya devam edecektir. İnsanlığı ilgilendiren, insanlıkla ilişkili ve insanı tüm duygulara hitap eden efsaneler devinim göstermeye yeniden farklı durumlarla varlığını sürdürecektir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, A. C. (2005). *Hız. Âdem Peygamberler Tarihi*, İstanbul: Bahar Yayınları.
- Aksoy, B. (1987). *Çağdaş Bilimlerin Işığında Nuh'un Gemisi ve Tufan*, I. Baskı, Ankara: İnsanlık Yolu Yayınları
- Aksoy, B. (1989). *Çağdaş Bilimlerin Işığında Nuh'un Gemisi ve Tufan*, II. Baskı, Ankara: İnsanlık Yolu Yayınları.
- Akurgal, E. (1998), *Anadolu Külür Tarihi*, 5. Baskı, Ankara: TüBiTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi "C:2"*, (1986-92-1993): 308, İstanbul: Ana YayınA.Ş
- Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi "C:20"* (1986-87-88-89-90): 223, İstanbul: Ana Yayıncılık A.Ş.
- Aslan, N. (1994). *Yozgat Masallarında Motif ve Tip Araştırması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Beyinli D., G (2007). "Türk Mitolojisinin Ressamı", İstanbul: *İçinde Aktüel Dergisi*.
- Borantav, P. N. (2000), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, 10 Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi "C:2" 1986, (630-631), İstanbul: İnterpress Basım Yayın A.Ş.
- C. Lonard, Wooley, (Mart 2000). *The Sumerians*, Oxford, 1928- Selahi Diker, 1. Baskı- *Türk Dili'nin Beşbin Yılı*, Töre Yayın Grubu.
- Campbell, J. (2003). *Yaratıcı Mitoloji*, 2. Baskı, Çeviren: Kudret Emiroğlu, İstanbul: İmge Yayınları.
- Can, Ş. (1970) *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Çıblak, N. (1996). *İçel Efsaneleri Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çığ, M.İ.(2003). *Sumer'de Kadın, Ortadoğu Uygarlık Mirası-2*, İstanbul: Karnak Yay.

- Çığ, M.İ. (2006). *Hititler ve Hattuşa*, İstanbul: Kaynak Y.
- Dinçol, A. (1994) “Grekler’de ve Romalılar’da Tarih Yazımı I. Grekler’de Tarih Yazımı”, Ankara: *Anadolu Araştırmaları Dergisi* (13).
- Elçin Ş. (1995). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, İstanbul.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri*, İstanbul:Çev: Sema Rifat, Om Yayınevi.
- Eliade, M. (2003) *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi: Taş Devrinden Eleusis Mysteria’larına*, İstanbul: Çev. Ali Berktaş, C: I, Kabalcı Yayınevi.
- Elkatmış, S. (1980). *Hız. Nuh ve Gemisi İle İlgili Olay Üzerinde Bir Araştırma*, Ankara: (Bitirme Tezi), AÜİF.
- Elmalı, A. O. (1991). *Hititlerde Mitoloji*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı.
- Eray N. (2000). *Ayışığı Sofrası*, İstanbul: Can Yay.
- Erdoğan, B. (2007). *Sorularla Türk Mitolojisi*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Ergun M. (1997). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi I-II*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergüven, A. E. (1999). *Huluppu Ağacı: Sümer Kültürünün Kur’an, İncil ve Tevrat’taki Yeri*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Erhat, A. (1984). *Mitoloji Sözlüğü*, 2. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erhat, A. (1993). *Mitoloji Sözlüğü*, 5. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ersoy, A. (2002). *Sanat Kavramlarına Giriş*, İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık.
- Fromm, E. (1991). *Rüyalar ve Mitoslar*, İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Göde, H. A. (1997). *Yalvaç Masalları Üzerine Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Gündüz, Ş. (1997). *Din ve İnanç Sözlüğü*, İstanbul: Vadi Yayınları.
- Gürkan, S.L. (2003). “Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsanın Yaratılışı ve Cennetten Düşüş”, İstanbul: *İslam Araştırmaları Dergisi*, (sayı:09-001_048 İSAM).

- Halefullah, M. A. (2002). (1417/1997), *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, (Çev. Şaban Karataş), Ankara Okulu Yay.
- Hançerlioğlu, O. (2000). *Dünya İnançları Sözlüğü*, 3. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hayward, James L. (1998), *The Creation/Evolution Controversy: an Annotated Bibliography*, Scarecrow Press/Salem Pres.
- Herodot, (1973). *Herodot Tarihi*, 1. Basım, Türkçesi: Müntekim Ökmen, Yunanca Aslıyla Karşılaştıran ve Sunan: Azra Erhat, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hooke, S. H. (1995). *Ortadoğu Mitolojisi*, Ankara: Çeviren: Alaeddin Şenel, İmge Yayınları.
- İslâmoğlu, M. (2011). *Kur'an Sûrelerinin Kimliği*, İstanbul: Akabe Vakfı Yay.
- Kafli, K. (1966). *Evrenin Yaratılışı: Hz. Âdem ve Havva*, İstanbul: Bedir Yayınevi.
- Kahraman, H. B. (2002), *Sanatsal Gerçeklikler Olgular ve Öteleri*, İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınevi.
- Kalafat, Y. (1990). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Karakuş, A. (2011). *Tarihin İzinde Efsaneler Mitler Gerçekler*, Ankara: Alter Yayıncılık.
- Kılıç, M., (2008). “İnsanlığı Etkileyen ve Dünyaya Yön Veren Uygarlıklar (8),Yunan Uygarlığının Temeli; Sümer Uygarlığı (2)”, Yıl:14, Sayı:163, (s:38) Osmaniye: *Yenises Aylık Siyasi Dergi*, Yücesoylar Ofset Matbaacılık.
- Kılıçaslan Kırpık, S. (2009). *Türk Kültüründe Tufan Ve Tufan İle İlgili Anlatılar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi 1992, İstanbul: “C:1” s:84 Sabah Gazetesi Yayınları Okuyan, M.(2011). *Kısa Sûrelerin Tefsiri*, Düşün Yay.
- Olgunlu, A. C. (2004). *Ana Tanrıça'dan Mevlana'ya*, İstanbul: Simurg Yayınları.
- Onay, E. (2011). *Gölgesizler'de Masal, Efsane ve Büyülü Gerçekçilik*, Ankara: Milli Folklor.
- Ögel, B. (1991). *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Ögel, B. (2002). *Türk Mitolojisi, Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar*, Cilt II, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öger, A. (2008). *Uygur Efsaneleri Üzerinde Bir Araştırma, (İnceleme ve Metinler)*, (Doktora Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ömer, A. H. (1932). “Tufan Hikâyesi I”, (Sayı:23, Yıl:5), İstanbul: *İstanbul Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası*, Bürhaneddin Matbaası.
- Öztürk, M. (2004). “Âdem, Cennet ve Düşüş”, (C: I, Sayı: 2), İstanbul: *Milel ve Nihal Dergisi*.
- Öztürk, M. (2010). *Kıssaların Dili*, Ankara: Ankara Okulu Yay.
- Pospelov, Gennady (2005), *Edebiyat Bilimi*, 2. Baskı, İstanbul: Cev. Yılmaz Onay, Evrensel Basım Yayın.
- Rosenberg, D. (2006), *Dünya Mitolojisi*, İstanbul: Çevirenler: Atıl Ulaş Cüce, Bengü Odabaşı, Erdal Cengiz, Erhan Kuzhan, Koray Akten, Kudret Emiroğlu, Tahir Kocayığit, Tuluğ Kenanoğlu, İmge Yayıncılık.
- Sakaoglu, S. (2009). *Efsane Araştırmaları*, Kömen Yayınları, Konya.
- Sakaoğlu S. (1980) *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi vE Bu Efsanelerin Tip Katalogu*, Ankara.
- Sakaoğlu S. (1992). *Efsane Araştırmaları*, Konya.
- Sakaoğlu, S. ve Duymaz, A. (2002). *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*, İstanbul.
- Sayı, A. (1995). Kur'an'da Kıssa Kavramı Üzerine, *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (sayı: 9), İzmir.
- Sepetçioğlu, M. N. (1986), *Türk Destanları*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Sepetçioğlu, M. N. (1995), *Karşılaştırmalı Türk Destanları*. 3. Basım, İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Sert Ö. (2009). *Umudun Tarihine Yolculuk Yedi Uyurlar Efsanesi*, Ankara: Phoenix Yay.

- Sevin, V. (2003), *Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi, Eski Anadolu ve Trakya, Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar*, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sümer, G. (1989). *Eshabü'l-Kehf (Yedi Uyurlar)*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Şahin, M. S. (1993). *Cennet, D.İ.A., (c: VII)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Tanyu, H. (1990), *Nuh'un Gemisi Ağrı Dağı Ermeniler*, İstanbul: Burak Yayınları.
- Uhlig, H. (2007). *Avrupa'nın Anası Anadolu*, İstanbul: Çev: Y.Bayer, Telos Yayınları.
- Wooley C.Lonard, Diker Selahi, (2000), *Türk Dili'nin Beş Bin Yılı* , 1.Baskı, İstanbul: The Sumerlans, Oxford,1928, Töre Yayın Grubu.
- Yakıt, İsmail: (1998). "Kur'an'da İnsanın Yaratılışı ve Evremi", (Sayı: 5), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
- Yeni Rehber Ansiklopedisi* ("C:2", s:176), İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları.
- Yıldırım, M.(2009). *Yazınsal Türler Söylence-Menkıbe-Destan-Fabl-Masal*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yılmaz, Z. (2006). "Fantastik Edebiyata Genel Bir Bakış - Stefano Benni ve Stranalandia" (46, 2 127-142), Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.
- Yonar, G. (2011). *Türk Edebiyatında Fantastiğin Kökenleri*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Brewbooks(2007).http://www.flickr.com/photos/brewbooks/with/539930476/#photo_539930476 (Erişim Tarihi: 30.12.2013)
- Cangül, C. (2009). <http://www.flickr.com/photos/caner/4158075473/1>. (Erişim Tarihi: 01.02.2014)
- Ersoy, A. <http://www.bilgiustam.com/truva-ati-efsanesi/> 25.12.2015/01:15
- Gonzales, A. (2009). <http://www.arthurgonzalez.com/> (24.01.2014).
- Göknil, C. (2009). Beyaz Düştü [(Çevrimiçi),

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1254/14393.pdf> / 14.01.2016, 01:04

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/13149,efsaneleverivayetlerpdf.pdf?0>
17.01.2016/00:34

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/13149,efsaneleverivayetlerpdf.pdf?0>
17.01.2016/ 00:22

<http://lebriz.com/pages/artist.aspx?artistID=712§ion=120&lang=TR&bhcp=1&periodID=&pageNo=0&exhID=0> 25.01.2016/00:31

<http://neolaki.net/kimdir-nedir/Sistine-%C5%9Eapeli-tavan%C4%B1hakk%C4%B1nda.html> 02.01.2016 / 14.56

<http://v3.arkitera.com/s45-rahmi-aksungur.html> Erişim tarihi: 10.03.2014.

<http://viola.bz/salvador-dali-bronze-sculpture/> 17.01.2016/01:46

<http://www.bilgiustam.com/truva-ati-efsanesi/> 25.12.2015/01:15

<http://www.dersnlatlarin.com/efsane-kavrami-ve-ozellikleri>, 23.03.2015/ 20:12

<http://www.fotokritik.com/681434/kumdan-masallar-ist2007-yedi-uyurlar>
25.12.2015/01:35

<http://www.fugedemirok.net/pPages/pArtist.aspx?paID=125§ion=120&lang=TR&bhcp=1&periodID=&pageNo=0&exhID=0> 25.01.2016/00:39

<http://www.gunesintamicinde.com/ali-teoman-germaner-alos-retrospektifi/>
24.01.2016/22:38

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/16720109.asp>. Erişim tarihi: 10.03.2014.

<http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/baldung/> (Erişim Tarihi: 01,03,2014)

<http://www.izmimod.org.tr/egemim/61/03-05.pdf> (Erişim Tarihi:10.03.2014)

<http://www.kayagunes.com/ashab-i-kehf-yedi-uyurlar-gizemi/> 25.12.2015/01:38

<http://www.kaynakca.info/eser/6843640/samanizm-ve-can-goknil-in-yapitlarindaki-izdusumleri>,02.01.2016/22:47

<http://www.mehmetaksoy.com/pPages/pArtist.aspx?paID=627§ion=550&lang=TR&bhcp=1&periodID=&pageNo=20&exhID=0> 24.01.2016/23:17

<http://www.notdelisi.com/ashabi-kehf-nerede-6998/> 25.12.2015/01:29

<http://www.peterpaulrubens.org/biography.html> 18.01.2016/22:05

<http://www.porttakal.com/resimler/686000/686424.jpg> 25.12.2015/01:31

<http://www.sanalsahne.net/istanbul-devlet-guzel-sanatlar-akademisi-idgsa/> (Erişim Tarihi: 10.03.2014)

<https://csmuze.anadolu.edu.tr/eser/germaner-ali-teomanalo%C5%9F> 24.01.2016/22:26

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ali_Teoman_Germaner#Kitaplar.C4.B1 24.01.2016/22:29

https://tr.wikipedia.org/wiki/Truva_At%C4%B1 25.12.2015/01:12

https://tr.wikipedia.org/wiki/Truva_At%C4%B1 25.12.2015/01:12

Leung, P. M. Y. (2009). [http:// www.pamleung.com/information.htm](http://www.pamleung.com/information.htm) (01.02..2014).

Matara, B. (2009). Gargoyles, <http://www.obursolucan.org/os02/lalegargoyles.htm> (20.12.2013)]

Milliyet (2007). “Masal Dünyasına Heykelle Yolculuk”, Milliyet. <http://www.arkitera.com/sa16967-masal-dunyasina-heykelle-yolculuk.html>, (Erisim Tarihi:01.30.2013)

Onat, A. (2007). Masal Dünyasına Heykelle Yolculuk, Milliyet- <http://www.arkitera.com/sa16967-masal-dunyasina-heykelle-yolculuk.html>, (01.12.2013).

URL102011.<http://www.mehmetaksoy.com/pPages/pArtist.aspx?paID=627§ion=130&lang=TR&bhcp=1&periodID=913&pageNo=0&exhID=0> (Erişim Tarihi: 28.12.2013)

www.bihratmavitan.net

www.nusanat.com/?s=nuansdet&yazi=56...Michelangelo%20 (Erişim Tarihi: 01.03.2014)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Fuat KAPLAN
Doğum Yeri ve Tarihi	Tortum, 26.11.1983
Eğitim Durumu	
Y. Lisans Öğrenimi	2008 – 2013, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü
Lisans Öğrenimi	2003 – 2007, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Heykel Bölümü
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	2011 - 25. Dünya Kış Oyunları " Spor Salonları Karma Heykelleri Sergisi", Erzurum. 2010 Bitlis Kültür Merkezi Çini-Seramik-Gümüş-Yarı Kıymetli Taş Sergisi, Bitlis. 2010 Atatürk Üniversitesi S.B.E. “Sanat Etkinliği” Karma Sergisi, Erzurum. 2010 H.E.M. Resim Heykel Müzesi Sergi Salonu Kişisel Heykel Sergisi, Erzurum. 2010 Atatürk Üniversitesi G.S.F Sergi Salonu Karma Heykel Sergisi, Erzurum. 2009 “Eski Hükümet Konağı” Karma Heykel Sergisi, Elazığ. 2009 Atatürk Üniversitesi Sergi Salonu Karma Heykel Sergisi, Erzurum. 2009 Atatürk Üniversitesi Rektörlük Binası Karma Heykel Sergisi, Erzurum.

	2009 Atatürk Üniversitesi Rektörlük Binası Fuaye Salonu Zootečni Kongresi Karma Sergisi, Erzurum. 2009 Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yıl Sonu Karma Heykel Sergisi, Erzurum. 2009 Devlet Resim Heykel Müzesi Karma Heykel Sergisi, Ankara. 2009 1. Sanatsal Duyarlılık Günleri Karma Heykel Sergisi, Erzurum. 2009 Adıyaman Üniversitesi 1. Atölye (Workshop) Heykel Çalışması, Adıyaman, (Asistanlık). 2009 3.Uluslararası İlhan Koman Mermer Heykel Sempozyumu, Edirne, (Asistanlık). 2008 - Sarıkamış Harekâtı Şehitlikleri Anıtı, Erzurum, (Asistanlık). 2007 Aspat 5. Uluslar Arası Açık Hava Resim ve Heykel Sempozyumu, Bodrum, (Asistanlık). 2007 8. Büyükçekmece Uluslararası Kültür ve Sanat Festivali, Kapsamında 6.Heykel Sempozyumu, İstanbul, (Asistanlık). 2007 Yesemek Uluslararası Bienali, 2.Genç Sanatçılar Atölyesi (Workshop2), Gaziantep. 2007 6. Uluslararası Palandöken Kar Heykel Sempozyumu, “Mansiyon Ödülü”, Erzurum. 2007 1.Zigana Dağı Kış Şenliği Organizasyonu(Ekip Lideri), Gümüşhane. 2007 Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yıl Sonu Karma Heykel Sergisi, Erzurum. 2006.Uluslararası Davraz Kar Heykel Sempozyumu,
--	--

	Isparta. 2005 Erzurum 1. Uluslararası Taş Heykel Sempozyumu, Erzurum, (Asistanlık).
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	2013 Ahlat Selçuklu Mezar Taşı Uygulama Çalışması, Bitlis. 2010 5. Uluslar Arası Dadaş Film Festivali Ödül Heykelcikleri Proje ve Uygulama, Erzurum, (Asistanlık). 2010 20. Ahlat Kültür Haftası Kapsamında “Taş İşlemeciliği Yarışması” Jüriliği, Bitlis. 2010 Aziziye Belediyesi Termal Tesislerine “Havuz Armatürleri” Çalışması, Erzurum, (Asistanlık). 2009 Atatürk Üniversitesi BESYO “Çift Başlı Kartal” Tırmanma Rampası Proje Kıl Uygulama Çalışması, Erzurum, (Asistanlık). 2009 Laleli K.K.K Zırhlı Tugay Komutanlığı “Kocatepe’de Atatürk” Konulu Çelik Heykel Çalışması, Erzurum, (Asistanlık). 2009 4. Uluslar Arası Dadaş Film Festivali Ödül Heykelcikleri Proje ve Uygulama, Erzurum, (Asistanlık). 2008 3. Uluslar Arası Dadaş Film Festivali Ödül Heykelcikleri Proje ve Uygulama, Erzurum, (Asistanlık). 2007 2. Uluslar Arası Dadaş Film Festivali Ödül

	Heykelcikleri Proje ve Uygulama, Erzurum, (Asistanlık). 2007 Taş Mağazalarda Mağaza Giriş Vitrin Çalışması, Erzurum. 2007Palan Otel Mozaik Çalışması, Erzurum. 2006 “Nene Hatun” Rölyef Çalışması, 9. Kolordu Komutanlığı, Erzurum. 2006 JustinianoClup-Park Conti Otelı Lobi&Restoran Proje ve Uygulama Rölyef Çalışması, Alanya. 2005 “Kayakçı Heykeli” Alt Kaide Proje ve Uygulama Çalışması, Erzurum, (Asistanlık). 2005 ‘Teknokent’ Havuz Proje Tasarımı, Erzurum. 2004 ’90. Yılında Sarıkamış Şehitleri’ni Anma Töreni kapsamında Kar Heykel Çalışması, Erzurum. 2002 Korukçu İş Merkezi Dış Cephe ve Ana Kapı Rölyef Çalışması, Erzurum.
Çalıştığı Kurumlar	Bitlis Eren Üniversitesi Ahlat Meslek Yüksekokulu
İletişim	
E-Posta Adresi	fkaplan@beu.edu.tr
Tarih	2016